

**MINISTERUL EDUCAȚIEI, CERCETĂRII, TINERETULUI ȘI SPORTULUI
UNIVERSITATEA „PETRU MAIOR”, TÂRGU-MUREȘ
FACULTATEA DE ȘTIINȚE ȘI LITERE**

TEZĂ DE DOCTORAT

– Rezumat –

COORDONATOR ȘTIINȚIFIC:

PROF. UNIV. DR. ALEXANDRU CISTELECAN

DOCTORAND:

FLORINA DANIELA CADAR

(MOLDOVAN-LIRCĂ)

TÂRGU-MUREȘ

2013

**MINISTERUL EDUCAȚIEI, CERCETĂRII, TINERETULUI ȘI SPORTULUI
UNIVERSITATEA „PETRU MAIOR”, TÂRGU-MUREȘ
FACULTATEA DE ȘTIINȚE ȘI LITERE**

**FAMILIA REGMAN
O FAMILIE DE CĂRTURARI ARDELENI
– Rezumat –**

**COORDONATOR ȘTIINȚIFIC:
PROF. UNIV. DR. ALEXANDRU CISTELECAN**

**DOCTORAND:
FLORINA DANIELA CADAR
(MOLDOVAN-LIRCĂ)**

**TÂRGU-MUREȘ
2013**

SUMAR

<i>Preliminarii: Cărturarii din familia Regman</i>	5
--	---

PARTEA I

Criticul și istoricul literar Cornel Regman: opinii și documente	7
--	---

I.1. Semne și însemnări biobibliografice

1.1. Origini și ascendență	17
1.2. Daneșul – satul copilăriei	22
1.3. Studii și formare profesională	24
1.4. Primul magistru. Ion Chinezu	28
1.5. Exilul sibian al Universității din Cluj	32
1.6. Revista „Curțile dorului” și Cercul studențesc „O. Goga”	34
1.7. Membru-fondator al <i>Cercului literar</i>	40
1.8. „Momente” și sincope clujene	43
1.9. Activitatea de la „Almanahul literar”	46
1.10. Dan Costa. Eul furat	63
1.11. Evadări în/din București	66

I.2. Profesia critică în etape publicistice

2.1. Revista „ Cercului literar de la Sibiu ”	74
2.1.1. Privind înapoi... cerchismul.....	77
2.1.2. „Manifestul” și <i>manifestele</i> lui Cornel Regman	86
2.1.3. Cornel Regman „sub semnul lui Euphorion”	98
2.2. Etapa de tranziție până la debutul în volum. Abaterea de la normă	107
2.3. Introducere în contextul critic șaiyecist	129
2.3.1. <i>Cercul literar</i> față cu liberalizarea criticii literare românești	
• „Cearta” dintre cerchiștii moderni și (neo)modernismul juvenil	136
• Axiologia <i>Cercului literar</i> în sânul „Familiei” șaiyeciste	139

2.3.2. Etapa de la Constanța	153
• Cronicar la „ Tomis ”	155
• Critică și poezie în dublă ipostază cerchistă	174
2.4. Un lustru la „ Viața românească ” și doi în preajma ei	185
2.5. Colaborator permanent la „ Jurnalul literar ” postdecembrist	194
2.6. <i>Intrarea în NATO</i>	205
• Contribuția lui Cornel Regman la alcătuirea Lexiconului Literaturii Universale din Budapesta	206
• Selecția autorilor. Lista lui Cornel Regman.....	208
• Critica de dicționar.....	212
• Concluzii.....	216
2.7. <i>Jurnalul unui jurnalist fără jurnal. Aforismele</i>	217

II. PROFILUL CRITIC

II.1. Diagrama unei critici „realiste” în trei timpuri	223
1.1. Cultura originară și originală a sistemului său critic.....	226
1.2. <i>Un pedagog de școală critică</i>	234
1.3. Programul criticului	238
1.4. Concluzii	241
II.2. Cronicar de poezie	243
2.1. „Canonul” postbelic – de la modernism la neomodernism.....	244
2.2. „Principii de estetică” în critica poeziei postbelice	246
2.3. Poezia postbelică. Din „lista” lui Regman.....	252
• Ștefan Aug. Doinaș.....	254
• Radu Stanca	265
• Geo Dumitrescu	275
• Marin Sorescu	277

II.3. Patru decenii de proză românească

3.1. În loc de prefață.....	280
3.2. Nuvela și povestirea românească în a doua jumătate a secolului al XX-lea	282
3.3. „Romanul-roman”	285
3.4. Caracterul universal al prozei. <i>Explorare și experiment</i>	288
3.5. Proza țărănească	292
3.6. Cărțile „simptomatice” ale postmodernismului	296
3.7. „Schițele” optzeciștilor	304
3.8. Concluzii	307

II.4. Ion Agârbiceanu. Exorcizarea demonilor

4.1. Trădarea „ardelenismului”	312
4.2. De la romantism la romanticism	314
4.3. Imaginarul prozatorului ardelean	316
4.4. Concluzii	319

II.5. Ultime lecturi. Pretext de relectură a operei lui Ion Creangă

5.1. Creangă în contextul „postcrengist”	323
5.2. „ACEL” Creangă. Etica artistului <i>reformer</i>	325
5.3. Scriitor cult NU poporal	328
5.4. Artistul Creangă	329
5.5. În loc de ermetism	331
5.6. Stil narativ original, și unic	332
5.7. Prozatorul	335

II.6. „Dosarul” *Țiganiada*. Cazul Ion Budai-Deleanu

PARTEA A II-A: PORTRET DE FAMILIE

II.1. Nicolae Regman	351
II.1.1 Spiritul modern al tradiției	354
II.2. Ioan Regman	359
II.2.1. <i>Carusel intim</i> . Biografia unei poezii. Poezia unei biografii	362

II.3. Dinu Regman	365
II.3.1. <i>Stop. Cadru. Poetul „modernității reflexive”</i>	370
II.4. Ștefăniță Regman. Un lusitanist parizian de origine... cerchistă	377
4.1. În România (1956-1982)	377
4.2. Fragmente din proza tinerei vieți	379
4.3. Descoperirea limbii portugheze	382
4.4. În Occident, din 1982	384
4.5. Publicarea unor documente din arhiva cerchistă	390
CONCLUZII	395
BIBLIOGRAFIE	400
ANEXE	433-735

Lucrarea de față a pornit de la intenția realizării unui studiu monografic cu tema: viața și opera lui Cornel Regman, pentru ca, în final, pe lângă elaborarea acestei exegeze (care s-a impus a fi cuprinzătoare), să contureze un context intelectual și spiritual căruia îi aparține genealogic criticul. Acesta descinde din ramura țărănească a genealogiei materne, iar pe linie paternă se înrudește tot cu țărani. Aprofundarea documentării ne-a permis să descoperim însă că face parte dintr-o familie de literați despre care istoria literaturii consemnează foarte puține sau, în unele cazuri, nimic. Am considerat că o primă **notă de originalitate** a cercetării ar putea-o conferi preocuparea de a restitui patrimoniului cultural românesc o inițiativă laudabilă de familie, care se înscrie, fără a se asemui ca prestigiu, în mica tradiție existentă deja (este suficient să ne gândim, de pildă, la Caragialești, Lovinești sau la familia Pillat). Cei cinci intelectuali ai familiei Regman: Nicolae, Cornel, Ioan, Dinu și Ștefăniță Regman, care fac **obiectul lucrării de față**, actualizează și îmbogățesc virtuțile creatoare ale unei familii arborescente de obârșie ardelenescă. Situați la interferența tradiției cu (post)modernitatea, acoperind perioada cuprinsă între primii ani ai secolului al XX-lea și epoca de astăzi, ni s-a părut justificat ca lucrarea să-i rețină ca o familie de cărturari ce s-a afirmat de-a lungul a peste un secol de realizări culturale românești și de modalități estetico-literare. **Importanța lucrării de față** se măsoară, așadar, și în faptul că este primul demers recuperator al operei acestor autori și singura abordare integratoare.

Tratând generații și epoci diferite, de ce nu, talente diverse, spațiul pe care l-am acordat în economia tezei celor patru „medalioane” (incursiunile în activitatea lui Nicolae, Ioan, Dinu și Ștefăniță Regman) este vizibil devansat de extinsa analiză a activității profesionale a lui Cornel Regman. O amplă secțiune îi revine, deci, aceluia care a investigat, diagnosticat și sistematizat aproape șase decenii de literatură românească contemporană, dând lustru celei de a patra generații postmaioresciene. Nici modalitățile literare ale celorlalți membri nu sunt ignorate, de aceea **scopul nostru** este de a plasa în atenția criticii literare contemporane, fără pretenția revelării unor naturi exponențiale, nume de pasionați ai scrisului asupra cărora exegeza nu s-a pronunțat încă.

Numeroasele anexe rezultate în urma procesului de documentare (destinate a veni în sprijinul argumentației noastre) ne-au obligat la împărțirea cercetării în două fascicule: **lucrarea propriu-zisă** și o **addenda** care cuprinde în jur de trei sute de pagini de material doveditor (acte și documente, facsimilele unor scrisori, ciorne, pagini adnotate – în cea mai mare parte, inedite – fotografii ș.a.).

Lucrarea este structurată în două părți distincte, precedate de o introducere privind cărturarii din familia Regman și completate, în final, cu explicații asupra demersului întreprins, la care se adaugă o bogată bibliografie (pe cât posibil) adusă la zi: bibliografia operei; articole publicate în periodice, dar nereluate în volum; prefețe și studii introductive; referințe și surse bibliografice destinate a ilustra receptarea critică a autorilor; interviuri, dicționare, lucrări de critică și istorie literară.

Prima parte – dedicată criticului și istoricului literar Cornel Regman – se deschide cu prezentarea receptării critice și este divizată, la rândul ei, în două secțiuni. Pe de-o parte, **parcursul biobibliografic** (pe care l-am dorit netrunchiat, pentru că dezvăluie aspecte revelatorii asupra operei) cuprinzând, de asemenea, **principalele etape publicistice**. Pe de altă parte, **profilul critic** merit a surprinde, în șase capitole distincte, particularitățile

criticului și istoricului literar, ale cronicarului de poezie și de proză, precum și ale celui interesat în particular de operele lui I. Agârbiceanu, I. Creangă, și I. Budai-Deleanu.

Partea a doua a cercetării creează un **portret de familie**, alcătuit din patru capitole autonome dedicate – în ordine cronologică – lui Nicolae Regman, Ioan Regman, Dinu Regman și Ștefăniță Regman. Acestea constituie o incursiune în sfera literar-profesională a celor patru intelectuali ai familiei despre care, cu excepția câtorva trimiteri de circumstanță, nu există informații temeinice în nicio istorie sau dicționar literar de până în prezent. Din datele noastre, Nicolae Regman este menționat mai degrabă în lucrări de teologie, din care le amintim pe ale lui Mircea Păcurariu (*Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu: 1786-1986*, 1987 și *Dicționarul Teologilor Români*, 1996). Volumul de poezii al lui Ioan Regman beneficiază de recenzia lui Dragoș Vrânceanu, în timp ce, mai norocos, pe Dinu Regman nu uită să-l includă unii colegi în lucrările lor despre optzeciști. Cel care caută să-i împropăteze memoria literară ori de câte ori i se ivește ocazia este Ion Bogdan Lefter, de altfel, autorul prefeței volumului de poezii postum pe care l-a îngrijit în 1990. În ceea ce privește activitatea literar-culturală (din țară și din afara granițelor) a lui Ștefăniță Regman, publicul român cunoaște prea puține. De aceea, am căutat să profităm de amabilitatea sa de a ne pune la dispoziție importante date despre viața și realizările profesionale, precum și prozele scurte (niciodată publicate), scrise în perioada adolescenței.

*

Cu toate că fiecare membru al familiei Regman este o individualitate aparte, Cornel Regman, criticul și istoricului literar, este cel care rămâne o figură inconfundabilă, una dintre cele mai importante prezențe în câmpul criticii românești postbelice. Dacă, inițial, **interesul pentru prezenta temă de cercetare** s-a născut din simpla constatare că actul critic al lui Cornel Regman, deși suscită tot mai vizibil atenția exegeților de astăzi, este încă subiect de controversă, pe parcurs ne-am convins că avem de-a face realmente cu o **temă** – deși incitantă – **nu tocmai comodă. Măsura dificultății** unei astfel de întreprinderi se reflectă nu numai în puținele abordări de care opera lui s-a bucurat până acum, ci și într-o afirmație mai veche a lui Alexandru George, valabilă și astăzi: „[...] *în legătură cu numele lui Cornel Regman circulă niște formule prea pripit elaborate*”¹.

Având dezavantajul unei distanțe temporale care ne desparte de perioada vieții și activității profesionale a lui Cornel Regman și dorind să creionăm cât mai aproape de adevăr o figură critică importantă, soluția am întrevăzut-o în ideea unor **noi** și **vii schițe de portret**. În acest sens, am apelat la amabilitatea câtorva personalități care l-au cunoscut îndeaproape și au acceptat să-l evoce în mărturisiri pe cât se poate spontane, dar și la documente necunoscute publicului, identificate în arhiva criticului – aflată în păstrarea soției și a fiului acestuia – și chiar în dosare ale Securității. Caleidoscopul portretistic reliefează în chip pregnant și convingător rigoarea analizelor interpretative, o conștiință profesională exemplară și un stil unic, dar și alte calități ale lui Cornel Regman, precum spiritul gospodăresc (tipic ardelean), caracterul, modestia, ori harul anecdotic de sorginte populară, cultivat într-o expresie căutat-aforistică.

¹ Alexandru George, *Moș Martin dansează bine*, în vol. *La sfârșitul lecturii*, vol. II, Editura Cartea Românească, 1978, p. 320.

Deși a trecut mai bine de un deceniu de când criticul și-a încheiat activitatea profesională, contribuția sa de după Al Doilea Război Mondial la fixarea veritabilei ierarhii de valori literare a rămas în continuare fără un ecou pe măsură. De nu s-ar impune o abordare serioasă, ne-am permite să afirmăm – în felul în care însuși criticul agreea să o facă uneori – că Cenușăreasa criticii românești postbelice nu și-a întâlnit încă prințul curajos, destinat a-i croi un pantof pe măsura importanței sale. Cu excepția publiciștilor, a autorilor de panorame ale criticii postbelice (care l-au tratat ca subiect secundar) sau a celor care l-au perceput drept un bun subiect de dispută, prea puțini sunt cei interesați să-și asume un astfel de „caz” al criticii literare, deși nu-i lipsesc nici simpatizanții. Exegeții „Cercului literar de la Sibiu” nu s-au ocupat înadins de Cornel Regman, de cele mai multe ori înțelegând să-l amintească precum excepția menită a confirma regula opțiunilor acestora teoretico-filosofice. Nici tinerii cercetători nu s-au grăbit să aprofundeze subiectul. Singura teză de doctorat dedicată lui Cornel Regman, susținută la Alba-Iulia (2010), deși impresionantă ca volum, tratează în plan secundar viziunea de ansamblu și unele aspecte esențiale, ignorând aproape totalmente prezentarea biografică. De altfel, interpretările ample, de perspectivă, și abordarea unitară a problemelor criticii sale lipsesc cu desăvârșire chiar din preocupările unor reputați exegeți. Credem, atunci, că abordarea și aprofundarea tuturor acestor aspecte sunt tocmai **elementele de noutate** ale cercetării noastre, pe care vom încerca să le rezumăm în cele ce urmează:

- Înainte de orice, considerând că rigoarea comentariilor critice și exigența susținută a lui Cornel Regman au mult de-a face cu mediul și mentalitatea în care s-a format, am urmărit să reconstituim în detaliu etapele biografice ale formării unei identități unice.

- Având în vedere, apoi, formarea ca student în mijlocul colegilor din *Cercul literar* și rolul său marcant la configurarea, promovarea și consolidarea ideilor literar-estetice ale grupării, dezideratul nostru a fost de a completa și nuanța (atât cât a fost posibil) datele existente deja cu privire la etapa cerchismului (încă lipsită de o privire consensuală, deși bogată în surse de referință). Și, prin aceasta, de a reconstitui (pe baza unor importante scrisori – inedite – din arhiva familiei) locul fruntaș de care se bucura viitorul critic între prietenii cerchiști. Nu întâmplător, aceasta este și **prima etapă** a activității sale, în care îi decelăm fundamentele viziunii critice.

Un aspect în continuare nelămurit pe de-a-ntregul este perioada universitar-clujeană a *Cercului literar* – pusă în valoare uneori de înșiși membrii lui – căzută până acum în penumbra celei sibiene. Deși în aparență nesustenabilă, premisa unei activități clujene intense se bazează în teza noastră pe două surse esențiale: articolul lui Ioanichie Olteanu (*Așa sunt ei, studenții scriitorii*²) și un caiet inedit al lui Cornel Regman – adnotat 1944 – în care, înainte cu două săptămâni (13 decembrie 1944) de a apărea „Revista Cercului literar”, autorul face un bilanț al evoluției „formației Cercului”, așa cum se vedea până în acel moment „din interior”. De asemenea, în același document găsim considerații importante ale autorului despre un alt subiect, tot la fel de puțin aprofundat, și anume rolul de mentor spiritual al lui Lucian Blaga în istoria Cercului („călăuzitor și model chiar de la prima noastră ieșire în literatură prin revista proprie”³). Contribuția poetului interbelic a fost devansată – în aparență! – de E. Lovinescu,

² Textul *Așa sunt ei, studenții scriitorii... Contribuții importante la istoria literară*, a fost publicat în „Viața universitară”, Sibiu, 19 decembrie 1943 [semnat: gin; paternitatea lui a fost identificată de Dan Damaschin, pe baza unei adnotări a lui Henri Jacquier].

³ Cornel Regman, interviu cu Farkas Jenő, în *Ultime explorări critice*, Editura Atlas, București, 2000, p. 203.

destinatarul scrisorii omagiale pe care cerchiștii i-au adresat-o în 1943. În dublă calitate, de profesor și de maestru, personalitatea și prestigiul lui Lucian Blaga au exercitat însă o vădită atracție formatoare asupra cerchiștilor, – „inconștient dar adânc asimilată”⁴ – care începe astăzi să prindă contur în interpretările exegeților.

- În ceea ce privește activitatea profesională din timpul realismului-socialist (**a doua**, cronologic), am căutat să aflăm mai întâi dacă aceasta justifică în vreun fel nedreapta sa receptare din anii șaizeci – perpetuată până astăzi prin severele clișee cu care a fost etichetat: „detractor”, „dogmatic”, „moralizator”, „pozitivist” ori altfel. În perioada anilor ’50-’60, când orice încercare de circumscriere la valoarea adevărată era aspru amendată, criticul nu s-a sfiit să ia atitudine, deși – este cel puțin curios – niciun exeget n-a remarcat acest aspect până acum. În schimb, a fost în general acuzat cu înverșunare, privit și contestat exclusiv din prisma unor compromisuri ideologice, ignorându-se contribuția sa de mai târziu la fixarea veritabilei ierarhii de valori. Ostracizat de oficialități, mare parte din critica literară l-a menținut ulterior în aceeași dizgrație, franchețea și „inclemența” fiind cele mai nesuferite abateri de care s-a făcut vinovat spiritul său critic. Posteritatea a rămas, încă o dată, impasibilă la strategiile pe care Cornel Regman le-a creat (încă dinainte cu un deceniu de a se întrevădea primele forme ale „liberalizării” de la mijlocul anilor ’60) împotriva unei viziuni ideologice infirme. De aceea, demersul nostru s-a preocupat să pună în valoare acele intervenții publicistice (unele nereluate în volum și, de aceea, neexplorate încă de posteritate) fără de care contribuția sa critică ar putea fi în continuare insuficient apreciată.

- Taxat mereu ca fiind criticul inflexibil, colegii săi au pariat aproape totul pe aptitudinile expresive, punându-i în umbră competența cea mai mare: inovația interpretativă. Am preferat, în acest caz, să lăsăm deschisă, pentru viitoare cercetări, o abordare stilistică sistematică (de altfel, când am avut ocazia, am luat în considerare stilul lui Cornel Regman) și să ne axăm pe viabilitatea judecăților sale de valoare. Evaluând cea de-**a treia etapă** din activitatea sa (care, în concepția noastră, începe odată cu publicarea volumului *Cărți, autori, tendințe* – 1968), am urmărit să-i definim orizontul și coordonatele gândirii, ideile și concepția despre actul critic, încercând să dovedim astfel măsura contribuției la recuperarea și impunerea autorității criticii românești.

- Unul dintre neadevărurile care s-au spus despre Cornel Regman a fost că îi lipsește capacitatea de sinteză. Dimpotrivă, articolele și studiile sale, care îi receptează pe clasici într-o perspectivă inovatoare, monografiile despre Creangă și Agârbiceanu, diagnoza critică la care a supus în anii de facultate opera lui Budai-Deleanu, cele două antologii de proză realizate și – mai ales – explorările critice în literatura postbelică, ni-l înfățișează în postura de istoric literar cu o contribuție marcantă în acest domeniu. Explicația nerealizării unei istorii literare propriu-zise ne-o dă el însuși: „socotesc că maniera mea aparent capricioasă de a «explora» materia [...] mă scutește de povara capitolelor de serviciu”⁵. De altfel, un episod tot atât de important pentru priceperea cu care se folosește de perspectiva istorico-literară este colaborarea la realizarea Enciclopediei de Literatură Universală a Academiei din Ungaria (despre care publicul român știe puține lucruri, iar exegeza a ignorat-o

⁴ Marta Petreu, *Cerchiștii sau profesorii pe care i-am ratat*, în „Apostrof”, anul XXIII, nr. 10, 2012.

⁵ Cornel Regman, interviu cu Farkas Jenő, în *op. cit.*, p. 211.

complet). Selecția atentă a scriitorilor, preocuparea de a impune literaturii criteriul estetic, dau seama despre ideea unui canon postbelic pe care îl conturează implicit criticul.

Cele prezentate mai sus vor să arate (așa cum am încercat să explicăm și în capitolul introductiv al primei părți: **Criticul și istoricul literar Cornel Regman: opinii și documente**) de ce **obiectivele principale** – și constant urmărite – ale lucrării de față au avut în vedere (de câte ori s-a impus aceasta) analiza receptării și revizuirea interpretării operei lui Cornel Regman. **Criteriul fundamental** după care ne-am ghidat a vizat evitarea aplicării unei grile de lectură, constrângătoare prin definiție, și înlocuirea ei cu o operație de travaliu recuperator din mijlocul atâtor neadevăruri enunțate de-a lungul timpului. În acest sens, am preferat analiza pe text, respectiv o lectură – pe cât posibil – lipsită de prejudecăți care să pună față în față convingerile autorului cu opera sa, o **investigație deopotrivă cronologică, dar și în sincronie**. Aceasta este și menirea discuțiilor preliminare care introduc unele capitole (numai aparent deviate de la subiect): 1. de a oglindi permanent demersul său critic cu al colegilor din *Cercul literar* (în ale căror proiecte, de după etapa anilor '40, unii exegeți nu l-au mai inclus și pe Regman); 2. de a confrunța direcția lor de gândire cu tendințele contextului critic șazecist (pentru a putea fi înțelese particularitățile ideologiei lor literar-estetice), astfel încât, din acest **parcurs deductiv și inductiv**, să se contureze locul de drept al lui Cornel Regman pe scara de valori a criticii românești.

Plecând de la aceste premise, am considerat că demersul nostru nu poate eluda nici ipostazele biografice ale unei personalități atât de incitante, nici cele mai importante etape publicistice care i-au marcat evoluția profesională. La fel cum, pe lângă **dimensiunea istorică** a lucrării, nu putea să lipsească nici **perspectiva critică**. De ea ne folosim cu precădere în prezentarea particularităților fizionomiei sale profesionale și a talentului său de stilist, dar mai ales în interpretarea însemnelor unei opere de substanță și în examinarea liniilor de forță ce compun actul critic al celui mai autentic analist de literatură postbelică.

În fine, se cuvine menționat că lucrarea nu ar fi beneficiat de o atât de amplă documentare fără prețiosul instrumentar de lucru oferit cu generozitate de familia criticului care ne-a permis accesul la arhiva și biblioteca lui Cornel Regman (prilej cu care au ieșit la iveală, printre altele, peste o sută de articole și cronici nepublicate vreodată în volum). Am avut astfel șansa să consultăm importante documente de istorie literară, manuscrise, volume adnotate, scrisori personale și dosare de lucru – multe inedite –, privitoare la activitatea criticului și a cerchiștilor. De asemenea, mult mai puțin nuanțată în informații și nu la fel de precisă ar fi fost prezenta lucrare fără interviurile, discuțiile și întrevederile cu diferite personalități care l-au cunoscut bine pe Cornel Regman sau în lipsa materialelor identificate în arhivele C.N.S.A.S.

*

Orice monografie cuprinde indispensabila prezentare a vieții unui autor. Numai că ceea ce, la început, ni se înfățișa drept o simplă expunere a clasicei biografii, a devenit odată cu etapa cercetării aprofundate un itinerar anevoios, supus la tot pasul capcanelor de interpretare, și, prin aceasta, provocator la clarificare. Nu ne referim aici la documentarea despre obârșia și ascendența genealogică a criticului (deși el însuși face puține referiri la originile sale, așa cum n-a purces nici la realizarea unei opere de memorialistică). Formarea profesională sub auspiciile unor profesori și instituții de prestigiu sau debutul în presă care

anunța un critic promițător sunt, de asemenea, aspecte care nu ies din comun. Reala dificultate s-a ivit odată cu anul 1946, mai precis, după obținerea Examenului de Definitivare în Învățământ, când un post de profesor titular era greu de ocupat. Până atunci nimic din traseul său biografic nu anunța convulsiile profesionale prin care avea să treacă aproape toată viața. Avea dreptate Ștefăniță Regman, deci, remarcând la începutul documentării noastre: „nu știu ce v-a determinat să vă înhămați la un lucru de ditamai durată: personalitatea complexă a lui Cornel Regman, activitatea lui critică în contextul grupării cerchiste și, mai apoi, al deceniilor 7-10, stilul lui atât de particular, poziția lui în cadrul școlii critice românești? Sau poate intuiția unei viziuni originale asupra operei – critică, istorie literară, ediții, aforisme? Anumite date biografice care să merite o cercetare amănunțită și care să fie susceptibile să intereseze publicul?”. Aceste probleme constituiau puncte de lucru ale planului nostru de cercetare, ceea ce nu era evident încă era gradul de adevăr pe care îl atinsese autorul scrisorii electronice prin afirmația: „dacă e biografia, atunci lucrurile sunt și simple și complicate”.

Simple, pentru că existența lui, trăită cu o mare modestie, n-a avut nimic din picantele „povești” de viață care ar putea stârni interesul cititorului. Aceași discreție personală îl va sustrage mai târziu din rândul magistraților criticii literare cu al căror statut privilegiat contrastează izbitor temperamentul său rezervat; nu a ocupat funcții importante, n-a aspirat să devină academician, nici nu s-a bucurat de onoruri sociale (singura recompensă au fost premiile literare). Cu excepția scurtei perioade de la Constanța, când a fost conferențiar, și a calității de redactor-responsabil al vreunei secții din reviste, el a rămas același critic independent, nedispus să plătească nimănui tribut.

Prima secțiune a lucrării, intitulată: **Semne și însemnări biobibliografice**, este dedicată, așadar, reconstituirii principalelor perioade din biografia lui Cornel Regman. Originar din Daneș, acesta beneficiază, începând cu clasa a cincea, când intră în contact cu spiritul competitiv, riguros, de bună ținută, al liceului „Gheorghe Barițiu” din Cluj, de o educație urbană, desăvârșită sub îndrumarea unor profesori de excelență. Înrudirea genealogică, pe linie maternă, cu „o cohortă nesfârșită de dascăli și preoți luminători”⁶ (din care descinde și criticul Ilarie Chendi, cu care se întâlnește în vocația comună pentru critica literară), apoi, simpatia elevului (cu preocupări poetice) față de profesorul de limba română din liceu, Ion Chinezu, admirația pe care i-a purtat-o „magistrului”, vor conlucra, de asemenea, într-un fericit complot cu vocația literară înăscută a discipolului.

Factorul hotărâtor în formarea identității lui Cornel Regman rămâne însă perioada studenției. Eferescența creatoare trăită în mijlocul prietenilor înzestrați, majoritatea din rândul viitorilor membri ai *Cercul literar*, ucenicia la revista „Curțile dorului” (unde Cornel Regman debutează publicistic în 1941 cu o recenzie despre Tudor Arghezi), activitățile creatoare din cadrul Seminarului de Estetică al entuziastului Liviu Rusu și conferințele studențești organizate sub cupola blagiană a Cercului „Octavian Goga”, sunt numai câteva aspecte care ne îndreptățesc a crede că perioada universitară de la Cluj și Sibiu reprezintă ceva mai mult decât un simplu ciclu de acumulare intelectuală și spirituală. Ea îl pregătește și chiar îl formează pe viitorul critic literar, prin toate acțiunile culturale în care se angajează.

⁶ Cornel Regman, *Invitație la biografie*, în *De la imperfect la mai puțin ca perfect*, Editura Eminescu, București, 1987, p. 243.

După absolvirea facultății, Cornel Regman își îndeplinește serviciul militar (1942-1945). Din acest motiv, când cerchiștii publică în presă *Scrisoarea deschisă* adresată lui Eugen Lovinescu (13 mai 1943), Regman se vede nevoit să adere prin corespondență la „Manifestul” *Cercului literar*, deși este unul dintre membrii-fondatori. Dar solidaritatea lui cu ideile expuse în „Manifest” („totala mea adeziune”) se confirmă nu numai prin schimbul de scrisori pe care îl are cu colegii săi în această perioadă (ineditele consultate sunt revelatoare pentru aprecierea și încrederea de care se bucura viitorul critic între prietenii cerchiști) și, apoi, prin participări la cenaclurile din casa profesorului Henri Jacquier, ci și prin articolele pe care le va publica în anul următor în presa vremii. Nepublicate în volum, ele au rămas neexplorate până acum de posteritate, însă noi le-am considerat importante nu numai pentru că acoperă o perioadă considerată vidă în activitatea sa, ci și pentru că ele completează și nuanțează programul „cerchist” din anii ’44-’45.

De aici înainte, așa cum am urmărit să arătăm în **a doua secțiune** a capitolului biobibliografic: **Profesia critică în etape publicistice**, activitatea sa profesională nu mai poate fi privită independent de circumstanțele vieții. Activitatea cronicarului rămâne, în general, ancorată în ambianța unei singure reviste, pe cât se poate, autonomă și nealinată intereselor de grup, care îi permite libertatea de expresie și îi pune în valoare abnegația față de literatură. Astfel, cu mici excepții de colaborare, el rămâne consecvent aceluiași publicații, fiecare dintre ele permițându-i, după program și orientare, modelarea identității și autorității sale critice. Efervescența și lipsa de complexe a tinerilor grupați în jurul „Revistei Cercului literar” (1945) i-au prilejuit afirmarea în condiții prielnice, asigurându-i șansa unor *începuturi* promițătoare; individualitatea și profilul original al revistei clujene („Almanahul literar”/„Steaua”) i-a facilitat în sufocanții ani cincizeci cadrul necesar pentru exersarea sacerdoțiului critic; perioada tomitană (1963-1974) a reprezentat prilejul punerii în lumină a naturii sale angajate în progresul literaturii române, dar și a spiritului său polemic; „Viața românească” (1974-1979) devine emblema celei mai prodigioase și emerite contribuții de critică și istorie literară, valoroasă, înainte de orice, prin bogăția argumentației și justetea diagnosticului, pe când perioada corespunzând colaborării la „Jurnalul literar” (1990-1999) îi evidențiază, în plus, calitatea de memorialist, dar și de umorist.

Prima etapă publicistică de care se leagă profesia critică a lui Cornel Regman este cea din preajma „Revistei Cercului literar” – o „revistă-operă” o denuște Dumitru Chioaru⁷. Cu un evident conținut programatic, intervențiile din 1944, precum *Cu gândul la Gheorghe Șincai*, *Mitul latin*, („Ardealul”), *Epoca dârzeniei*, („Voința Transilvaniei”), „*Poezii tineri ardeleni*” și *Oliver Twist* („Națiunea română”), prezintă destule puncte comune cu textul publicat în ziarul „Viața”, încât să fie considerate propriile *manifeste* ale lui Cornel Regman, motiv pentru care unul dintre subcapitole se intitulează: **„Manifestul” și manifestele lui Cornel Regman**. Ele reiterează adeziunea fermă a criticului la principiile literar-estetice enunțate în scrisoarea omagială (pe care le cunoștea bine, deoarece membrii grupului le dezbătuseră și înainte, iar prietenia cu Radu Stanca datează din perioada liceului), pe când următoarele, din revista cerchistă, vor întregi, alături de intervențiile teoretice ale colegilor, direcția de gândire în care ei se înscriu. Alături de amintitele intervenții din 1944, studiile

⁷ Dumitru Chioaru, „*Revista Cercului literar*” – *operă colectivă*, în *Arta comparației*, articole, eseuri și studii de literatură română și comparată, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2009, p. 137.

despre *Caragialești* și Eminescu (*Un ev galant al lumii dunărene*), cronicile literare despre Lovinescu, Perpessicius, Vl. Streinu, C. Tonegaru, din „Revista Cercului literar”, așezate în continuarea celui despre Ion Pillat din 1942 și în imediata apropiere a cronicii dedicate lui Pompiliu Constantinescu (1947) – plasate toate la sfârșitul volumului *Cărți, autori, tendințe* (1968), sub titulatura: *Începuturi* –, realizează un tablou amplu al **primei etape** a activității sale de critic literar, dând seama despre o perioadă când libertatea de creație era încă un drept.

La finele anului 1946, în speranța de a îndupleca forurile oficiale să relanseze (într-o formă sau alta) revista *Cercului literar* la Cluj, Cornel Regman se înscrie în partidul la putere, împreună cu Ion Negoïtescu (care i-a antrenat în această decizie pe câțiva cerchiști), provocând dezaprobarea lui Radu Stanca. Dacă Negoïtescu nu va deveni, efectiv, membru de Partid, pentru cariera lui Regman – devenită de acum, odată cu exercitarea oficiului critic în perioada stalinistă, **complicată** – va fi gestul hotărâtor. O asemenea intenție oportunistă nu va rămâne fără repercusiuni (de altfel, devenind, între timp, asistent universitar la Catedra de literatură română contemporană a Universității clujene „Victor Babeș”, Regman își permitea să le vorbească studenților seminariști – printre care Doina Cornea – despre poezii autentici). Nicio clipă Securitatea nu i-a considerat pe membrii *Cercului literar* autentici partizani ai regimului, iar dosarele C.N.S.A.S. arată că Regman a fost bănuțit tot timpul de *subminarea* instituției Partidului. Având colaborări în presă (în plus, ca profesor titular era obligatoriu să se pună la dispoziția regimului), el se face vinovat de un joc dublu. Instalat în terenul puterii, publică articole oficiale prin care semnala criza culturală și spirituală în care se găsea România, combătând totodată amestecul politicului în artă. Unele intervenții ale lui Cornel Regman de la sfârșitul anilor '40 (precum *Lipsa revistelor* și *Traducerile* – 1947, *Impasul criticei*, 1948) dovedesc complicitatea membrilor din fostul Cerc pentru a propune culturii românești noul model de „construcție” culturală, de tip occidental, într-un moment ideologic orientat forțat în direcție contrară. Pentru aceste și alte motive, în urma „verificărilor de Partid”, din 1950, Cornel Regman este „demască” la Cluj, clasat ca „dușman de clasă” și exclus din organizație. Ca o consecință, i se interzice dreptul de semnătură cu numele propriu; de aceea, până în 1958 (când i se interzice total dreptul de a mai publica), cronicile pe care le publică apar sub pseudonimul Dan Costa. Mai mult, în 1954 este trecut sub investigația Securității, în vederea atragerii ca informator. Refuzul categoric din 1955 de a deveni informator la Securitatea din Cluj are ca urmare excluderea imediată din redacția revistei „Steaua” (fostul „Almanah literar”); rînd pe rînd, este eliberat din majoritatea slujbelor, devenind repede un „exilat” social, pentru ca în 1959 să fie demis din Uniunea Scriitorilor. Sub semnul unor astfel de auspicii de ostracizare stă înscrisă **a doua etapă** din activitatea lui Cornel Regman, dar nici începutul celei de-a treia nu se anunță prea optimist.

Aflat la București de la sfârșitul anului 1955, încă în dizgrația oficialităților (abia în 1965 dosarul de urmărire îl trece în evidență pasivă, pentru ca în deceniul următor să-i fie deschis un nou dosar), este în continuare fără un loc de muncă stabil, având rare colaborări (mai mult, realizarea unor ediții și prefețe). Antipatizat de colegii din Capitală deoarece își permitea să „critice” unele publicații și pe redactorii acestora în rubrica „Revista revistelor” de la „Viața românească” (1961-1962), Cornel Regman se va găsi, în plus, în conflict deschis cu majoritatea tinerilor șaizeciști, din cauza tonului prea muștrător și a demonstrațiilor meticuloase (până la a părea tipicare) cu care le întâmpină cronicile. Volumul de debut, *Confluente literare*, publicat în 1966, a fost privit mai mult din prisma articolelor deformate

sociologic, unele publicate în „Almanahul literar”, fără să se țină cont că o creație sub oprimare (scrisă între anii 1952-1965) nu suportă aceeași unitate de măsură ca în perioada „liberalizării”.

Acesta este motivul pentru care, în capitolul **Etapa de tranziție până la debutul în volum**, am acordat un spațiu generos articolelor din această perioadă, considerându-le de neeludat din activitatea sa. Multe dintre ele – cu erorile și beneficiile lor – sunt aplicații exacte la obiect, comentarii de substanță, conținând acel aer subversiv atât de căutat astăzi. Abordând la suprafață tematica „sociologică”, impusă de forurile politice, multe dintre cronicile conțin în subtext exemplul adevăratelor valori literare, privite ierarhic. În locul adeziunii ferme la practicile liniei oficiale, așadar, el caută să încurajeze – cu discreție, desigur – eliberarea din chingile inerției dogmatice și depășirea clișeeleor deformatoare de interpretare critică. Îndrăzneala sa atinge climaxul când critică sarcastic și tăios – în articolul *Poezii de dragoste* (1953) – poezia nouă și pe cei mai „iubiți” poeți ai timpului: Eugen Frunză, Maria Banuș, Nina Cassian, Veronica Porumbacu. Alte două articole merită atenția exegeților, prin aceea că sunt de-a dreptul subversive: *Cei mai tineri poeți* și *Din etica eroului liric: despre... modestie*. Publicate în „Viața românească” (mai, iunie 1956), ele consemnează „la zi” – imediat ce a putut fi criticat proletcultismul – efectele nocive ale înregimentării lirismului de substanță și înlocuirea lui cu fabricate paraliterare, mult plăcute poeziei oficiale. Formula directă în care criticul se poziționează de partea artei autentice, opțiunea sa pentru conștiința artistică și individualitatea poetică, argumentele aduse în favoarea revirimentului lirismului, incriminarea abuzului de recuzită ideologică în numele realismului-socialist, au rămas – în mod paradoxal – fără ecou în sfera exegezei de ieri și de astăzi. (În schimb, nu le-au fost indiferente atunci forurilor diriguitoare și nici scriitorilor „oficiali”).

Concesiile pe care le-a făcut (la fel ca mulți alți intelectuali de valoare) au devenit principalul obstacol în calea interpretării meritelor operei sale de mai târziu. Nedreptățirea vine nu atât din trecerea cu vederea a gesturilor lui de răscumpărare a erorilor de început (cea mai gravă a fost acel „articol năzdrăvan din 1949” – cum singur și-l califică – *Naționalism și cosmopolitism în cultura română*, mult, și pe bună dreptate, hulit ulterior), cât îndeosebi din menținerea îndelungată într-un con de prejudecăți. Este adevărat că această situație ar fi fost ameliorată dacă și-ar fi amânat publicarea primului volum în care mai puteau fi văzute urmele compromisurilor făcute. Dar pentru cât timp? La mai bine de două decenii de la „Manifest” (1943), la cei patruzeci și cinci de ani ai săi, cu peste o sută de articole publicate, Cornel Regman nu semnase încă – la fel ca majoritatea *cerchiștilor* – niciun volum propriu, deși avea pregătit unul încă din 1957 (cu titlul: *Comentarii critice*). Oportunității de afirmare i-a fost preferată însă o strategie de lucru. O demonstrează conținutul studiilor și articolelor de critică și istorie literară, strecurate în reviste printre multe altele „de serviciu”, menite să reziste axiologic în timp pentru a fi prezente „cândva” într-o carte a sa.

În perioada anilor '50-'60, în care literatura era obligată a se conforma imperativelor oficiale, criticul studiază aspecte ale operei unor scriitori mai mult sau mai puțin „clasici” pe care îi privește din perspectiva promovării unui set imuabil de valori literare: I. L. Caragiale (primul articol în 1952), V. Alecsandri (1952), Dimitrie Bolintineanu (1953 și 1955), T. Arghezi (1956), Pompiliu Constantinescu (1957), Perpessicius (1958), Geo Bogza (1960), George Bacovia (1963), M. Eminescu (1964), Pavel Dan (1965), Marin Preda (1965) ș.a. Dezbaterile unor probleme și autori canonici este, pentru Cornel Regman, o acțiune funciară

de sfidare a „valorilor” promovate oficial, și de protest împotriva terenului „mișcător” pe care se construia literatura epocii. De altfel, resemantizarea clasicismului este o preocupare constantă a criticului, un proiect particular de regenerare spirituală a literaturii, vizibil încă din timpul articolelor publicate în „Revista Cercului Literar”, continuată mai târziu, când va supune revizuirii axiologice operele lui I. Agârbiceanu și I. Creangă (în valoroase studii monografice) și va strânge în volumul *Întâlniri cu clasicii*, studiile dedicate unor autori precum Alecu Russo, Vasile Alecsandri, Ion Ghica, Șt. O. Iosif, Al. Philippide, Mihail Sadoveanu, Lucian Blaga etc. Din cronicile cu care a fost întâmpinat volumul de debut lipsește tocmai perspectiva istorică, iar cei care o pun totuși în discuție o fac numai pentru a i-o refuza pe cea critică. Acest fapt este primul argument care demonstrează că legat de numele lui Cornel Regman au circulat o multitudine de inexactități. Unul dintre neadevărurile care s-au spus despre el a fost că îi lipsește capacitatea de sinteză. Dar receptarea clasicilor într-o perspectivă inovatoare (junimiști, scriitori ardeleni, prozatori ai satului, poeți și critici interbelici, chiar povestitori postbelici), cele două monografii, studiul despre *Caragialești* și cel despre Eminescu: *Un ev galant al lumii dunărene*, cronicile literare dedicate lui Lovinescu, Perpessicius, Vl. Streinu, C. Tonegaru din etapa *Începuturilor* de la „Revista Cercului literar”, edițiile critice realizate (*Vasile Alecsandri, Pavel Dan, Junimea, Pompiliu Constantinescu*), precum și antologiile de proză contemporană de mai târziu, toate îl înfățișează pe Cornel Regman în postura de istoric literar cu o contribuție marcantă în acest domeniu. De altfel, pentru el, istoria literaturii este o cuprinzătoare contemporaneitate, în care, cu fiecare nouă apariție, creațiile, conectate osmotic la un trecut mereu prezent în subtext, caută a și-l asimila pentru a se proiecta în conștiința viitorului. Nu întâmplător, deci, majoritatea aprecierilor estetice pe care le face operelor se caracterizează printr-o pregnantă tendință comparativă, menită a corela opere perfect particularizate cu „familia de spirite” formatoare.

Cert este că perioada clujeană (1946-1955), la care se adaugă anii de „căutări” din București (până în toamna anului 1963, când este numit lector universitar la Institutul Pedagogic de trei ani din Constanța), sunt pentru Cornel Regman anii cei mai discutabili din punct de vedere estetic, cei mai apăsători din punct de vedere civic și, totodată, cei mai nesiguri din punct de vedere profesional. Abia odată cu mijlocul deceniului șapte, când publică majoritatea cronicilor ce vor apărea în volumul *Cărți, autori, tendințe* (1968), autorul își face cunoscute orizontul și coordonatele gândirii proprii, ideile și concepția despre actul critic, dovedindu-și astfel măsura contribuției la recuperarea și impunerea autorității criticii românești. Acesta este punctul de reper care marchează începutul **celeia de-a treia etape** din activitatea sa (cea mai importantă ca valoare) – de altfel, una dintre perioadele-cheie ale istoriei literare românești – pe care am încercat să o schițăm în capitolul **Introducere în contextul critic șaizecist**. Subcapitolele acestei secțiuni expun atât tendințele criticii franceze din această perioadă, cât și pe cele românești, dar mai ales urmăresc să situeze în panorama criticii din deceniul al șaptea noua direcție pe care o promovează foștii membri ai „Cercului literar de la Sibiu”, reuniți acum sub egida revistei „Familia”.

Astfel, în timp ce spațiul francez se afla în plin elan teoretizator, promovând grile de lectură importate din semiotică și structuralism, iar peisajul românesc căuta să restabilească locul ce i se cuvenea de drept factorului estetic, cerchiștii propun culturii românești o perspectivă critică înscrisă pe coordonate filosofice. Pentru ei, recuperarea criteriului estetic

înseamnă totodată îmbogățirea lui cu alte valori superioare, circumscrierea într-o constelație axiologică înaltă. „Libertate”, „ideeație”, „creație”, „critică” și „umanitate” sunt cele cinci corolare ale unei viziuni unificatoare despre artă pe care ei toți au invocat-o recurent în pledoariile lor estetic-literare, iar pe critica aptă să le valorifice I. Negoïtescu a numit-o „trans-estetică”. Acestui tip de critică, Doinaș îi adaugă alte trei dimensiuni: „specificul conștiinței critice”, „ontologia obiectului estetic” și „vocația axiologică a criticului literar”. În consecință, vizează: 1. o *atitudine* critică în fața artei (pe care I. Negoïtescu o denumește în *Engrame* „critica de atitudine”); 2. opera artistică în profunzimile ei, nu un obiect finit; 3. *judecata de valoare* sau capacitatea superioară a *revelării de valori* (cum numește tot Negoïtescu procesul) care include atât valorile estetice cât și pe cele de conținut. Actul critic propriu-zis li se prezintă drept *maieutică* (N. Balotă), operație menită să reia creația în matca din care o rupe de obicei critica estetică, mulțumită, câteodată, să o inventeze sau, altădată, să o ignore. Această matcă nu e *experiența* vieții autorului (mama purtătoare, în alți termeni), ci totalitatea valorilor, esențelor adânci, pe care mediul placentar le încorporează în proporții diferite în fiecare creație la nașterea ei, fără știrea creatorului: „opera e revelatoare, desigur, dar nu pentru personalitatea creatorului, ci pentru ceva ce îl depășește pe creatorul operei”⁸. Astfel, criticul, conștiința avizată (este exclus cititorul inocent, nepregătit, dar și cel „de meserie” filosofică) pleacă în demersul său interpretativ de la *adevărul* evidențelor estetice ale operei (detectate cu ajutorul culturii și formației estetice) pe care le aprofundează cu ajutorul pregătirii sale filosofice până se îndepărtează treptat, căutând *dincolo* de ele descoperirea structurilor de profunzime ale operei, substanța ei intimă. Plecând de la realitatea operei, de la calitățile și chiar irealizările ei estetice (de la formele și structurile artistice ca atare, susține I. Negoïtescu), criticul trebuie să se desprindă de simpla necesitate a contabilizării lor, aspirând la o deschidere amplă, „cătrecătre tărâmuride îndepărtate”, către metafizica interpretării esențelor. O critică filosofică, deci, care caută *dincolo* de imaginea formală: nu realitatea preexistentă, experiența conținută în expresie, ci *numinosul*, starea primordială, sacră, ce nu i s-a revelat nici autorului însuși.

Cât din critica „trans-estetică” a practicat Cornel Regman? Suficient de mult, am considerat noi, încât să amintim de proiectul comun al foștilor cerchiști de a propune criticii românești o „nouă direcție”, marcată public de Nicolae Balotă în 1967 prin articolul *Direcția nouă în critica literară*, susținută și completată de Ov. Cotruș în *G. Călinescu și călinescienii*. Dedat unui exercițiu constant de întâmpinare a cărților, Cornel Regman inițiază în 1966 o rubrică permanentă de „cronică a cronicii literare” la revista constănțeană „Tomis”, onorată temeinic și perseverent timp de trei ani. Articolele constănțene le va publica în volumul intitulat urmuzian *Cică niște cronicari...*, al treilea volum al său, apărut la Editura Eminescu în 1970. În pagini de o susținută polemică, ajutat de calitățile de portretist ale autorului, volumul servește perfect reprezentării unei tipologii a „moftologiei” specifice anilor ’60-’70, pe care noi am analizat-o în subcapitolul: **Cronicar la „Tomis”**. Rămânând o mărturie viabilă a *pulsului vremii*, a exagerărilor în literatură și critică, „suita” de articole constănțene, axate pe reducerea la absurd a gravelor și pletoricelor erori ale cronicarilor contemporani, mai tineri sau mai vârstnici, e, pentru Cornel Regman, metoda proprie (pe alocuri excesivă, fără

⁸ N. Balotă, *Conștiința critică și opera de artă*, în *Euphorion*, ed. a doua, Editura Cartea Românească, 1999, p. 331.

îndoială!) de a lua act de existență, de a fi părtaș la contemporaneitate. Această etapă îl va situa totodată, cum el însuși declară, în „avangarda actualității”. Analizele intransigente și spiritul critic extrem de ascuțit i-au făurit repede o reputație de cusurgiu și i-au adus replici înverșunate din partea colegilor de la anumite reviste centrale, care s-au întrecut în cele mai tăioase acuze: „aproape în unanimitate hulită de o întreagă generație de critici”⁹, „cârtitoare și pătimașă”, „carte încruntată despre viața literară și despre acești răufăcători ai ei”, „western al criticii, cu salon, cavalcade, piei roșii și fețe palide”, critica lui Cornel Regman creează impresia „unui prânz pantagruelic, a unui ospăț la care au fost convocați Setilă, Flămânzilă și Ochilă la un loc”¹⁰. Exemplară ca „roman al orgoliului criticii”¹¹, actul său interpretativ devine ori „deviată vocație polițienească [...] de a-l surprinde mereu în culpă pe autor”¹² și de a-l amenda, ori „răfuială belicoasă”¹³, alteori culegere de „sentințe judecătorești supreme, definitive, care exclud orice drept de replică”¹⁴. Iar criticul, când nu e „cenzor al tuturor cronicarilor”¹⁵, nu e nici mai mult (el sau opera) decât un „jalnic ciot”¹⁶.

De pe poziția redactorului de la revista constănțeană, apelând la forța exemplului, Cornel Regman aplică în practică exigențele pe care redactorii de la „Familia”, Ovidiu Cotruș, N. Balotă și Radu Enescu, le propun la nivel teoretic vieții culturale, iar Ștefan Aug. Doinaș le analizează în poezie – în rubrica *Lampa lui Diogene*, susținută simultan tot la „Tomis”. Din acest motiv, plecând de la cronicile de poezie scrise simultan de Doinaș și de Regman în anii ’60-’70-’80, am realizat un studiu comparativ intitulat: **Critică și poezie în dublă ipostază cerchistă**, în care ne-am propus să valorificăm contribuțiile demersului lor critic la demistificarea multor tare din cultură. Atât unul, cât și celălalt (nu mai puțin ceilalți colegi ai lor), au căutat să promoveze, în locul „mediocrității și imposturii numeroșilor versificatori de ocazie”¹⁷, esența lirismului, autentica poeticitate, în concluzie „regăsirea esteticului” (Gh. Perian). Nici unul, nici altul nu a inovat prin reflecțiile lor poetica românească a anilor șaizeci, în schimb au acționat consensual în direcția „resurecției lirismului” (Iulian Boldea), susținând și promovând mutația valorică de care literatura avea atâta nevoie în urma eliberării din chingile dogmaticii realist-socialiste. În fapt, demersurile lor fac parte dintr-un angajament nescris – devenit imperios în anii ’60 – al tuturor criticilor fostului „Cerc literar de la Sibiu”, și anume de a-i reda literaturii fundamentul axiologic. Adunați parțial în jurul „Familiei”, parțial la „Tomis”, ei acționează în acest sens din mai multe direcții. Pe de-o parte, rolul teoretic și-l asumă cei din redacția orădeană (O. Cotruș, N. Balotă, Radu Enescu), completat de Doinaș într-un demers critico-eseistic, practicat în rubrica *Lampa lui Diogene* de la „Tomis” (Constanța). Spiritul speculativ al membrilor nucleului de la Oradea le oferă avantajul ridicării pe temelia maioreșciană a unui nou edificiu estetic și – prin poezii Cercului – posibilitatea creării unui model de creație poetică autentică. În ceea ce privește verificarea acestui sistem pe teren literar, selecția, ierarhizarea valorilor, confirmările și negarea, îi revin

⁹ *Ibidem*, p. 316.

¹⁰ Cornel Ungureanu, în „Orizont”, anul XXI, nr. 11, 1970, pp. 55-56.

¹¹ *Ibidem*.

¹² Valeriu Cristea, *Un debut care se lasă așteptat*, în „România literară”, nr. 45, 1970, p. 4.

¹³ Nicolae Ciobanu, în „Luceafărul”, nr. 42, 1970, p. 3.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ M. Ungheanu, în „România literară”, nr. 38, 1970, p. 14.

¹⁶ Valeriu Cristea, *art. cit.*

¹⁷ Ilie Guțan, *Exerciții de digitație*, în „Euphorion”, anul XIII, nr. 2-3-4, aprilie-mai-iunie, 2002, p. 4.

lui Cornel Regman. În același timp (1968), I. Negoïtescu își face cunoscut planul *Istoriei literare*, după ce publicase cărți importante pentru acel timp, precum: *Scriitori moderni* (1966) și *Poezia lui Eminescu* (1967). Cum consemna și N. Manolescu, acești ani constituie o etapă semnificativă pentru istoria *Cercului*: „nu este ultima încercare de a reînvia spiritul cerchist, dar este cea mai importantă. Ulterior, cerchiștii vor fi înghițiți de generația '60”¹⁸. Vedem astăzi că spiritul cerchist nu va dispărea niciodată din peisajul cultural românesc, iar dacă el trebuia *reînviat* în deceniul șapte, era numai pentru a încheia o etapă și a o aduce la suprafață pe următoarea, prefigurată și consolidată deja în pânza freatică a subteranelor Cercului. De altfel, autorul *Istoriei critice...* a subliniat bine importanța momentului, căci de aici înainte ei se vor „retrage” în profunzimile operei, lăsând loc de manifestare noii generații. Așadar, *înghițirea*, dacă trebuie să vorbim de una, nu are de-a face cu generația '60, ci cu imersiunea de bună voie în tainele creației, hrănind din interiorul ei fiecare, individual, un izvor bogat al culturii românești postbelice.

Perioada în care a fost „cadru universitar” și redactor la Constanța, ipostaza integral bucureșteană de critic al „Vieții românești” și, în fine, ultimul deceniu din viață, corespunzând Tranziției, de la „Jurnalul literar” (reanimat de Nicolae Florescu) constituie, pentru Cornel Regman, după stadiul cerchist, tot atâtea cicluri (complementare) ale unei viziuni concentrice despre literatura postbelică. La acestea se adaugă, pentru ca imaginea despre sine să fie completă (și criticul însuși a ținut să le menționeze în discursul rostit cu ocazia primirii premiului pentru „Opera Omnia”), colaborarea la realizarea Enciclopediei de Literatură Universală a Academiei din Ungaria (despre care publicul român știe și acum prea puține), precum și calitatea de aforist („ieșirea mea în lumea umoriștilor”). Pe amândouă le-am tratat în capitole distincte, intitulate: ***Intrarea în NATO***¹⁹. ***Contribuția lui Cornel Regman la alcătuirea Lexiconului Literaturii Universale din Budapesta și Jurnalul unui jurnalist fără jurnal. Aforismele***). Interpretând aforistic realitatea, el își face cunoscut idealul civic, situându-se totodată „critic” față de lumea înconjurătoare, față de cultura și de societatea cărora le aparține.

Datorită colaborării lui Cornel Regman la alcătuirea *Lexiconului Literaturii Universale* din Budapesta au fost prezentate după 1989, în afara graniței, informații unice despre literatura română și basarabeană, din țară și din exil, precum și despre revistele românești, anterioare apariției *Dicționarului scriitorilor români* care, în 1995, se afla, datorită marilor dificultăți de apariție, abia la primul volum (A-C). De-a lungul a șase ani, Cornel Regman scrie peste optzeci de fișe de dicționar despre scriitori și opere în volumul suplimentar al Lexiconului, și aduce la zi prezentarea literaturii române din volumele anterioare, eliminând lacune, completând lista operelor, referințele critice și distincțiile literare²⁰. Fișele de dicționar ale unor autori – despre

¹⁸ N. Manolescu, *Istoria critică a literaturii române, 5 secole de literatură*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008, p. 918.

¹⁹ Despre articolele de dicționar apărute în Enciclopedia de literatură universală a Academiei din Ungaria, criticul a amintit cu hazu-i specific, când a primit premiul Uniunii Scriitorilor pentru „Opera Omnia” (1999), considerându-le cartea de vizită a României în Europa: „prin Lexiconul literaturii universale am reușit să bag mai mult de o sută de scriitori români în NATO”. De aici, titlul nostru.

²⁰ O mare parte din documentarea noastră a fost posibilă datorită amabilității lui Farkas Jenő (născut în 1944, profesor universitar, istoric literar, traducător și editor maghiar), care a acceptat – prin e-mail, în iunie 2012 – să evoce contextul în care s-a cunoscut cu Cornel Regman, în ce a constatat colaborarea acestuia la alcătuirea Lexiconului Literaturii Universale din Budapesta, și care ne-a pus la dispoziție o parte din corespondența trimisă pe parcursul acestei colaborări.

care Cornel Regman a scris și cronici – sunt cu atât mai interesante cu cât ele nu se adresează publicului românesc, ci sunt destinate traducerii. Sfidând rutina criticii de dicționar, actul critic al lui Cornel Regman este mai mult decât o prezentare rigid-descriptivă. Dimpotrivă, ceea ce realizează autorul prin fișele de prezentare devine un adevărat dicționar critic, care conjugă nota informativă cu analize interpretative de reală valoare. Valorizările prudente nu-i sunt niciodată pe plac, de aceea analizele provocatoare iau forma unui comentariu suplu. Micro-portretele pe care le-a alcătuit unor poeți, prozatori ori critici și analizele pătrunzătoare ale operei acestora sunt, de asemenea, relevante pentru spiritul de sinteză, pentru experiența sa de istoric literar, dar și pentru viziunea analitic-interpretativă. Nu lipsește din prezentări perspectiva istorico-literară, mult mai de efect, însă, când recurge la criteriul axiologic. Selecția atentă a scriitorilor, preocuparea de a impune literaturii criteriul estetic, ne îndreptățesc să întrevădem în micul „lexicon” încropit de critic, implicit, un canon postbelic.

Partea a doua a lucrării vizează **Profilul critic** al lui Cornel Regman, tratat în șase capitole distincte. **Primul**, intitulat: **Diagrama unei critici „realiste” în trei timpi**, a urmărit să surprindă notele definitorii ale actului său interpretativ. Critica sa predominant cronicărească, „de direcție”, raționalismul structural, conștiința critică conservatoare („*clasic*” *pe fond*, îl caracterizează urmașul său, Al. Cistelecan²¹), lipsa preocupării manifeste pentru teoretizări și analize semiotice, structuraliste, psihanalitice, opiniile independente și afirmarea lor răspicată, vitalitatea profesională remarcabilă, prezența permanentă în ariergarda literaturii valorice și eficacitatea *reală* a acțiunii sale, toate demonstrează condiția „realistă” a criticii lui Cornel Regman pe care i-a atribuit-o Gh. Grigurcu, referindu-se la relația criticului cu epoca în care a trăit: „înfruntând prejudecățile, a fost un spirit lucid, vertical, exponent al normalității criticii în timpuri anormale. Onest, grav sub masca sa adesea ludică, desăvârșit stăpân al idiomului jovial și persiflator ce și l-a forjat, Cornel Regman rămâne un martor în nota realist-tradițională a fibrei sale interioare, un martor dintre cei mai credibili ai epocii noastre abundând în martori falși ori măcar timorați”²².

E o critică integratoare – *artistică* și *de actualitate*, o califică Nicolae Oprea²³ datorită calităților stilistice și pasiunii cu care înregistrează mutațiile actualității literare –, încorporatoare a factorului estetic, pe cât de *personală* (în sensul dat de Negoïtescu, complexă, și totodată unică), pe atât de *impersonală* (capabilă să-și acorde libertatea detașării de convenții exterioare și să se identifice cu realitatea interioară a operei literare). Toți acești vectori îi pun în valoare profilul critic, originalitatea și eficacitatea contribuției la promovarea literaturii autentice. Nu mai puțin, „metoda” de lucru: o critică *de atitudine*, deci, imanentă literaturii și – prin aceasta – contestatară a metodologiilor prestabilite, abstracte și reduționiste, dar și a capriciilor impresioniste, care vorbesc despre sine, în marginea literaturii. Preocupat de dimensiunea vie a artei și de potențialul creator al autorului (*virtualul*), de nuanțe, tonuri și semitonuri, de naturi autentice pe care să le observe în unicitatea și – mai ales – în diversitatea lor, Cornel Regman e, cum l-a considerat întemeiat I. Negoïtescu, un „critic moralist” (a nu se confunda cu moralizatorii), un psiholog care râvnește a surprinde în critica sa „de întâmpinare” – când nu talentul scriitorilor în datele lui particulare – măcar indiciile unei viitoare posibilități de revelare a lui. Aplecat asupra literaturii în curs de

²¹ Al. Cistelecan, *Ultimul cronicar interbelic*, în „Cultura”, nr. 10, 17 martie 2011.

²² Gh. Grigurcu, *Un inconformist: Cornel Regman*, II, în „România literară”, nr. 49, 14-20 decembrie 2004, p. 9.

²³ Nicolae Oprea, *Timpul lecturii. Selecție de cronicar*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002, p. 216.

formare, preocupat să întâmpine la zi valorile literare ce se nasc, el alege în locul criticii de susținere practicate des în epocă (ineficientă prin indiferența cu care aprobă necondiționat), **maieutica valorificatoare**, pe care o înțelege ca știința personală a fiecărui critic de a scoate la iveală, printr-o curiozitate participativ-iscoditoare, specificul operelor și de a-i provoca pe autorii acestora să-și pună în valoare calitățile creatoare. Cele mai importante operații de lucru la care apelează criticul sunt: 1. inventarierea și chestionarea (punerea sub semnul întrebării) a sentințelor de interpretare anterioară; 2. sondarea din mai multe unghiuri de perspectivă a „psihologiei actului creator” și chiar critic; 3. selecția: „examinarea grijulie a produselor” și atenția sporită „la reușitele excepționale ca și la momentele de slăbire a tonusului” artistic/critic. Pe scurt, o acțiune critică întreprinsă în trei timpi, preocupată în special de eficacitatea *reală* a acțiunii sale, devenită simultan scop în sine și mijloc de realizare.

Cea mai importantă preconcepție învinsă de Cornel Regman e cea potrivit căreia activitatea unui cronicar literar e fragmentată și fragmentară, independentă de întreg. Concluzia la care am ajuns studiindu-i cărțile de cronici este că, dimpotrivă, demersul său critic are o structură logică, e construit meticulos și atent, fără nicio eludare a detaliului simptomatic, condus de criterii organizatorice clare, asta pentru că, în concepția lui, *sistemul* nu poate lipsi chiar dacă se lasă descoperit chiar și numai în subsidiar. Explorând literatura în detaliu, criticul va avansa ipoteze, capabile a deveni tot atâtea confirmări viitoare, garantate sau nu de timp. În concluzie, o teorie desprinsă, chiar dependentă de practică, și nu viceversa, nicidecum cultivarea unor generalități emise înaintea experienței propriu-zise de interpretare. În fond, această concepție propune o depășire a vechii antinomii dintre teorie și practică, riscantă pentru tinerii critici ai vremii care preiau necondiționat metodologii franceze și le aplică la modul general literaturii române. Caracterul riguros al sistemului nu presupune, însă, adoptarea unei unice metode de analiză, ci, dimpotrivă, puncte de vedere orientative ale unei *estetici* care își va găsi metoda de aplicare în fiecare text particular.

Etichetat mereu drept un critic inflexibil, colegii săi au pariat aproape totul pe aptitudinile expresive, punându-i în umbră competența cea mai mare: inovația interpretativă. Critica sa nu este valoroasă doar pentru că deține secretul măiestriei stilistice, ea e *artistică* pentru că deține și această calitate, dar mai ales pentru că o integrează într-o structură complexă, organizată, coordonată de o viziune organică asupra literaturii („văzută într-un continuu marș spre complexitate și diversitate”²⁴). Critica nu se rezumă, pentru el, la revelarea frumosului inert, la valorificarea estetică a operei, ea trebuie să pună în valoare și chiar să ia atitudine în favoarea complexului de elemente extraestetice care o configurează. Cel mai important pentru critic e talentul, devenit o categorie artistică, față de care cea mai mare datorie a criticului e să îl ridice la nivel de conștiință. Identificarea unui talent înseamnă a-i revela și particularitățile („ceea ce ar trebui să-l definească și să-l individualizeze pozitiv”). Ca să nu devină act subiectiv, criteriul principal rămâne cultura criticului, educația sa livrescă, însușirea în mod creator a unor „gusturi” anterioare, din care el acceptă sau respinge unele opțiuni. O rețea de opinii și convingeri, deci, un sistem critic orizontal ale cărui componente – inspirate de interbelici la Cornel Regman, dar perfect adaptate vremurilor postbelice – comunică oportun cu maioreșcianismul și din a căror recontextualizare potrivit descoperirilor franceze i se naște propriul sistem critic.

²⁴ Cornel Regman, *Cărți, autori, tendințe*, Editura pentru Literatură, 1968, p. 318.

Pentru Cornel Regman, personalitatea unui critic nu e rezultatul unei singure fascinații modelatoare, ci produsul unui proces creator care conjugă mai mulți factori de „alcătuire intelectuală” într-o complementaritate perfectă. Este ceea ce ne-am propus să arătăm în subcapitolul: **Cultura originară și originală a sistemului său critic**. Deși „începuturile” critice și le așază sub cupola a doar doi „stimulenți”: G. Călinescu și climatul întâlnirilor cerchiste, patronii spirituali de la care întregul său edificiu de „critică aplicată” și-ar primi numele sunt tot atâtea fațete desăvârșite ale unei culturi critice constructive, pe care el a preluat-o cu conștiința menirii de a o transforma în adevărat sacerdoțiu. Asimilând lecția organicistă și istoricistă a lui Lovinescu și cea profund-*critică* maioreșciană, preferând precizia și exactitatea diagnozei lui P. Constantinescu și expresia seducătoare a lui Șerban Cioculescu, admirând personalitatea lui G. Călinescu și interesul pentru documentare la Vladimir Streinu, Cornel Regman se comportă de cele mai multe ori inclement și justițiar ca Paul Zarifopol. Concluzia ar fi că actul său critic nu se înscrie statuar în nicio descendență critică; e, mai degrabă, o „sinteză unică”, aparținând unei familii critice, în mare parte interbelice (Al. Cistelean îl consideră „ultimul cronicar interbelic”), din care s-a hrănit cu cele mai alese virtuți ca să crească original. Dificila reprezentare în cadre fixe se datorează originalității sale, dorinței de a fi el însuși, cerință pe care le-a pretins-o și autorilor comențați. Cel mai mult a apreciat viziunile deschise, nu rigide, personalitatea originală a autorului, nu pastişe, și stilul necontrafăcut care țâșnește firesc, fără să afecteze „curgerea” epică, unitatea compozițională sau fiorul liric.

În calitate de cronicar de poezie, agreează diversitatea de stiluri și individualități lirice, încurajează formulele de expresie originale, neapărat adecvate substanței lirice, dar se dovedește neînduplecat cu poezia „versificatorie”, „schematic-logic organizată”, deposedată de lirism și de autenticitate. Nu neagă neapărat versul elaborat (pe care îl preferă în locul celui sincer), nici spontaneitatea supusă reflecției, dar nu este de acord cu intervenția absolută a intelectului, a calculului și a compoziției în poezie. Tratarea lirismului ca proces arhitectural de construcție a sinelui poetic, planificat în detaliu și, astfel, supus registrului „cerebral”, rămâne pentru el pură *poematizare*. Regman separă cu orice prilej poezia de proză, dar aceasta nu înseamnă că apelează la criteriul poeziei tradiționale conform căreia versificația este cea care definește poeticul și îl distinge de proză. Opoziția vizează, de fapt, epurarea liricului de factori alogeni și evitarea instrumentalizării poeziei, ca transmițător al unor reflecții, idei și sentimente brute. De altfel, criticul discreditează dualismul formă vs. fond ori de câte ori are ocazia, în stilul său caracteristic (de obicei, ironico-aforistic): *la poeți, conținutul e o fixație, iar cuvântul e fixativul*²⁵. Nu înseamnă însă că exclude din poezie referințele la real ori la realitățile sufletești; dimpotrivă, i le solicită poeziei pe amândouă, dar nu în ipostaza lor „pură”: transfigurarea realității în act artistic este pentru critic cea mai de seamă calitate a imaginației poezilor, pe când arta ca act „pur spontan”, ca „primul țipăt al sufletului”²⁶ nu intră în categoria lirismului; în lipsa unei discipline, a elaborării creatoare a sentimentului (fără a fi totuși convențională) poezia rămâne act mimetic, imitare la comun a unor gesturi prestabilite. Autorul *Colocvialului* – cum se intitulează sugestiv una dintre cărțile sale de critică – preferă, deci, tipul artistului „creator”, nu spontan, lucid, nici prea implicat

²⁵ Cornel Regman, *Reflexii și reflexe. Aforisme vesele și triste*, ediția a doua revăzută și adăugită, îngrijită de Ștefăniță Regman, Editura Curtea Veche, București, noiembrie 2011, p. 61.

²⁶ Idem, *Selecție din selecție*, Editura Eminescu, București, 1972, p. 260.

afectiv, apreciind mai ales individualitățile creatoare. De aceea, prin cronicile sale, a avut în vedere întregul traseu al poezilor, mai ales al celor în a căror valoare a crezut de la început. Chiar dacă nu a „descoperit” noi talente, a încercat să le pună în valoare pe cele existente la Șt. Aug. Doinaș (pe care îl apreciază drept cel mai împlinit poet postbelic), Radu Stanca, Geo Dumitrescu, Ana Blandiana, Ion Gheorghe, Marin Sorescu, Adrian Păunescu, pentru a-i menționa doar pe cei cărora le-a urmărit îndeaproape evoluția poetică. El nu contestă valoarea altor poeți remarcabili, însă criticul pariază pe „multilateralitate”, pe „varietate în unitate” și desfide poetica expresiei pure, nenotionale, al cărei singur referent să rămână limbajul. Având primii șansa de a consulta în original adnotările celui mai exigent critic postbelic²⁷, am remarcat că lectura și interpretarea critică a unei opere sunt, pentru Regman, însuși *metatextul* actului său critic. Reflectând și analizând poezia unor scriitori, exegetul își elaborează în subsidiar propriul text despre actul său critic, oglindindu-și în creația celuiilalt principii critice funciare și poetica lirismului ca proces de receptare a unei opere.

Conceptul de proză promovat de Cornel Regman a fost pus în evidență în capitolul al III-lea, **Patru decenii de proză românească**. Acesta se apropie mult (ca și cel de poezie) de viziunea lui Călinescu (construcție epică solidă, problematică umană autentică, personaje verosimile, deși originale, daruri de povestitor, farmecul și neprevăzutul acțiunii, conflict susținut). Față de înaintașul său are însă capacitatea de a accepta principiul formei – deși nu-l preferă –, de a interpreta „expresia” ca „metodă” a autorului de a se situa în raport cu universul său. De aceea, expresivitatea limbajului nu lipsește din ecuația interpretării critice, însă se măsoară în gradul de exactitate, de adecvare a stilului personajelor la condiția lor identitară. Element narativ primordial, în jurul personajului polarizează toți ceilalți constituenți epici. Pe Regman nu-l interesează însă tipicitatea personajului, legătura individului cu universalul, ci, dimpotrivă, psihologia individului. Contrapuse idilicului sămănătorist, vieții patriarhale, tezismului, pitorescului simplist și reduționist, prozele care construiesc în cel mai înalt grad personalități complexe sunt *Desculț* de Zaharia Stancu, *Bietul Ioanide* de G. Călinescu, *Moromeții* de Marin Preda și, într-o măsură semnificativă, *Glasul* de Iulian Vesper. Tripticul Ilie Moromete, *Aspazia Ciobanu* și *Darie*, copilul „desculț”, întruchipează mutațiile artistice ale prozei țărănești înspre dimensiunea ei antropologică și etică (reflectată nu în caracterul ei moralizator, ci în lupta personajelor cu vicisitudinile și automatismele vieții), revelând mitic o umanitate aflată „în căutarea sâmburelui de lumină”²⁸. Aceste proze își găsesc modelul reprezentativ al noii mitologii țărănești anticipat în *Ion*, de Liviu Rebreanu, *Baltagul* de Mihail Sadoveanu și *Urcan bătrânul* de Pavel Dan.

Miza de la care pornește în interpretare este reușita pe cont propriu a unui adevărat caracter, victoria funciară asupra slăbiciunilor și, prin aceasta, emanciparea din rândul aliniaților. Iar pentru exeget, în aceasta constă chiar valoarea operei, în capacitatea autorului de a expune un univers narativ original care dă seama implicit despre modalitățile artistice ale acestuia. Interesul cel mai mare i-l stârnește construcția, arhitectura (în speță, romanul) care îi oferă personajului libertatea de mișcare, posibilitatea de a-și dezvălui umanitatea. Acest fapt va explica de ce Agârbiceanu, deși eșuează în stil și compoziție, devine interesant prin tipologiile de personaje prezentate. Capacitatea de a crea *tipuri demonice* unice îl exclude pe

²⁷ Am intrat în posesia adnotărilor în original prin bunăvoința lui Ștefăniță Regman, fiul criticului, care ne-a pus la dispoziție o seamă de volume de poezie din biblioteca personală a familiei.

²⁸ Cornel Regman, *Al cincilea mit*, în vol. *Selecție din selecție*, Editura Eminescu, București, 1972, p. 288.

autor nu numai din categoria reprezentanților „micului realism”, incapabili de a crea figuri originale, complexe, ci și din seria scriitorilor sămănătoriști, preocupați de modelul arhetipal al vieții satului. Adecvarea perfectă a stilului la materia oferită este, dimpotrivă, calitatea de seamă a lui Creangă, care îl transformă într-un autentic prozator, distinct de simplii povestitori. Pentru că, în opinia criticului, talentul unui prozator se dezvăluie „nemijlocit” în autenticitatea expresiei, în capacitatea sa de a stăpâni și modela limba, cuvântul. Prin stil, unui critic i se arată nudă personalitatea scriitorului, dar și procesul de creație, gestația sa. În schimb, Regman nu are încredere în viitorul prozei excesiv textuale, în literatura programatic „neserioasă” și în jocul exhibării mecanismelor ei, în artificiu. De aceea, dacă nu resping proza „optzecistă”, cronicile sale de întâmpinare nici nu se exprimă cu prea mare generozitate față de „arta combinatorie”. Reticența sa față de proza experimentală nu-l împiedică, însă, a se entuziasma în fața unor volume „simptomatice” pentru noua paradigmă epică, aparținând „Școlii de la Târgoviște”, lui Ștefan Bănulescu sau Constantin Țoiu, mult mai echilibrate ca formulă prozastică decât ale „generației în blugi”.

Cornel Regman este – cum am anticipat deja – autorul a două monografii literare, dedicate lui Ion Agârbiceanu²⁹ și Ion Creangă³⁰, pe care le-am analizat în două capitole distincte: **Ion Agârbiceanu. Exorcizarea demonilor** (capitolul al IV-lea) și **Ultime lecturi. Pretext de relectură a operei lui Ion Creangă** (capitolul al V-lea). Căutând a afla motivele unei asemenea „specializări”, am descoperit că interesul lui pentru tradiția literaturii realizate cu conștiință artistică datează cel puțin din anul al doilea de facultate, când prezintă la seminarul de *Istoria literaturii române moderne* (prof. D. Popovici) lucrarea cu tema: *Ion Budai-Deleanu. Doctrina sa literară*³¹. Concluzia la care am ajuns în capitolul al VI-lea, **„Dosarul” Țiganiada și cazul Ion Budai-Deleanu**, (pe baza unor documente inedite), este că predilecția exegetului pentru opera lui I. Budai-Deleanu, Ion Creangă și I. Agârbiceanu, face parte dintr-un program perseverent al criticului, și anume, cercetarea în profunzime a unor individualități semnificative pentru evoluția sensibilității literare moderne. Pentru Cornel Regman, aceștia trei sunt precursori și consolidatori ai unui spirit al veacului în literatura modernă, întins pe mai bine de o sută de ani, ale cărui metamorfoze prind contur între cele două momente cheie: 1812, anul apariției celei de-a doua variante a *Țiganiadei*, și Al Doilea Război Mondial, perioada înfloritoare a creațiilor lui Agârbiceanu. Ca puncte cheie în evoluția literaturii române, spiritele lor se definesc prin individualitate artistică și originalitate. Iar, în calitate de deschizători de drumuri, ei cuprind spiritualitatea românească tradițională în noi formule moderne, ridicându-se deasupra direcției generale a literaturii. Prin vocile lor unice, devin astfel medalioanele reprezentative ale unui triptic de efigie al literaturii autentice: talentul de povestitor nativ, așa cum îl posedă Agârbiceanu, conștiința artistică, ilustrată exemplar de Ion Creangă, și resursele spirituale din categoria jovialității reflectate ireproșabil în stilul lui Budai-Deleanu.

²⁹ Cornel Regman, *Agârbiceanu și demonii. Studiu de tipologie literară*, Editura Minerva, București, 1973, ediția a doua revăzută și adăugită, Editura Paralela 45, Pitești, 2001.

³⁰ Idem, *Ion Creangă. O biografie a operei*, Editura Demiurg, București, 1995, ediția a doua, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1997.

³¹ Lucrarea a fost găsită de Dan Damaschin printre manuscrisele din biblioteca profesorului Henri Jacquier. Zorina Regman, soția criticului, a publicat-o în revista „Vatra”, nr. 5-6, 2009, pp. 26-33. Ea a fost reluată în volumul coordonat de Irina Petraș: *Ion Budai-Deleanu 250. Țiganiada azi* (Caietele Simpozionului Național, Cluj-Napoca, februarie 2010), Casa Cărții de știință, Cluj-Napoca, 2010.

Martor activ al frământărilor epocii postbelice, publicist implicat, Cornel Regman nu poate fi înțeles altfel decât în oglinda realităților istorico-sociale și culturale de care aparține. Născut și afirmat sub semnul modernismului lovinescian, educat la școala autorităților criticii interbelice, criticul s-a văzut – în plin elan creator – îmbrâncit în iureșul unei ideologii străine de imaginea pe care și-o formase despre cultură. Neîncrezător în viabilitatea principiilor care au stârnit peste noapte competiția de idei pro și contra călinescianismului³², în conflict deschis cu majoritatea criticilor șaizeciști, el a avut viziunea unui noi „școli” critice, de înaltă ținută, construită în temeiul bunului-simț interbelic, și întreținută de pasiunea și efervescenta postbelică, în care atitudinea subiectivă, de nelipsit, să nu dăuneze obiectivității evaluatoare. Până la urmă, Cornel Regman rămâne un împătimit dascăl al cărților și autorilor acestora, un mentor critic pe cât de fidel și disciplinat pe atât de pasional, model de conduită lectorială, ale cărui texte au lăsat moștenire criticii literare românești și o admirabilă *lecție de ... morală* („rămâne emblematic pentru exemplul de moralitate și conduita inflexibilă pe care le-a etalat de-a lungul carierei sale critice”³³). Măcar pentru aceasta și pentru ușurința cu care și-a adecvat analizele obiectului literar, pentru calitatea indeneșabilă a expresiei și grija permanentă pentru formulele memorabile, pentru conștiinciozitatea exacerbată, temeinica seriozitate și neslăbita luciditate cu care a privit arta adevărată, Cornel Regman merită să fie considerat unul dintre criticii de seamă care „au trudit” la decantarea valorică a literaturii ultimelor timpuri.

*

Prieten într-o vreme cu Nicolae Iorga, pe care l-a cunoscut în timpul studenției, văr primar cu bunicul dinspre tată al lui Cornel Regman, **Nicolae Regman** (1881-1951) se desprinde din contingentul notabililor ardeleni literați din prima jumătate a perioadei, alcătuiind el însuși împreună cu opera sa un capitol distinct de istorie culturală. Cunoscut ca preot, pedagog și profesor, scriitor, ziarist, om politic (se numără printre perfecții iluștri ai județului Sibiu), a publicat evocări literare, articole, poezii, proză, majoritatea sub pseudonimul Z. Sandu (uneori N. Păunaș). Lucrările sale se caracterizează prin preocuparea și interesul accentuat față de istorie și tradiție, teologie și folclor, nu mai puțin de filosofie. Substanța lor edulcorată se explică lesne prin prisma contextului istoric și cultural în care autorul se formează, a cărui concepție predominantă era cultivarea unei literaturi care să slujească idealului național și să reflecte spiritualitatea poporului românesc. Nu mai puțin, o literatură care să stârnească interesul masei de cititori, pe care să-i determine a acționa în spiritul marilor înfăptuiri istorice.

Dacă în proză substratul ideatic conține și timide încercări de înnoire, motivele poeziei pe care o scrie valorifică duiosul, sentimentalismul, iar autorul rămâne mereu dispus la compasiune. Într-o expresie căutat artificioasă, cu o substanță afectată de trăiri extatice, autorul alege să perpetueze caduca formulă a poemului în proză, scriind când psalmi lirici, când poezie de rugăciune. Este adevărat că sentimentul religios este o componentă a

³² Vezi *Efigie și revers. Dialog cu Toma Pavel despre călinescianism*, în Cornel Regman, *Cică niște cronicari...*, Editura Eminescu, București, 1970, pp. 289-299.

³³ Cornel Moraru, Târgu-Mureș, decembrie 2012, pasaj dintr-un text mai amplu, redactat la rugămintea noastră ca un mic portret evocator, dată fiind îndelungata sa colaborare cu Cornel Regman.

tradiționalismului, dar vechea obediență a autorului față de expresia și sentimentul sămănătorist și-a spus inevitabil cuvântul. La un examen exigent al perioadei de care aparține ca vârstă creatoare, volume ca *Rugăciunile vremii*, *Oglinda inimii*, *Tămâioare*, pierd prin descalificare în fața poeziei tradiționaliste (ce să mai vorbim de cea modernistă?) pe care o scriau marii poeți interbelici.

Opera sa este vizibil marcată de dialectica (neo)sămănătoristă care ia amploare la începutul secolului al XX-lea, odată cu debutul său în literatură. Valorificând „resursele expresive, etnice și etice ale folclorului”, dar și „tendința de resuscitare, dintr-un unghi idilizant, a trecutului istoric”³⁴, autorul supralicitează paseismul, lirismul duios, caracterul moralizator, limbajul regional, edenicul rural, ordinea patriarhală, tradiția ancestrală. Personajele, eroi mari sau mici, sunt (dez)umanizate până la z(r)eficare, pășind spre utopia perfecțiunii, purtând o aură mesianică și suferind toți de mania indistinctului. Tehnica portretistică va reprezenta modalitatea favorită a autorului, pe care o va utiliza fără rezerve, ajungând până la hiperbolizare. Încrederea nețărnută în caracterul moralizator al operelor sale, prin exemplul unor eroi-tip de frumusețe spirituală și de perfecțiune etică, duce, evident, la îngroșarea liniilor teziste, la uzitarea unui retorism în exprimare pe care Z. Ornea³⁵ îl numește „eticism grosier”.

Nicolae Regman scrie, nu mai încapă îndoială, sub impresia unui apostolat, de aici caracterul tendențios al operei sale. Dar, potrivit lui Nicolae Balotă, acesta este însuși scriitorul ardelean care „are credința cuvântului mântuitor. El e dascăl și profet (ceea ce, în fond, e totuna). Dacă povestește istoria neamului său (ca și Micu, ori Șincai, ori Maior) o face pentru a-și clădi neamul pe o temelie și între ziduri de cuvinte drepte. Nu urmărește nici tâlcul istoriei în sine, nici jocul evanescent al gesticulației umane, căci nu ceea ce piere, ci ceea ce durează îl robește. Într-un sens, el este cu adevărat prozatorul, constructorul edificiilor ce se vor de sine stătătoare”³⁶. Și totuși, chiar dacă opera sa este, majoritar, o pledoarie pentru toposurile și spiritualitatea ardelenească, pentru limba curat românească, presărată cu dulci arhaisme și regionalisme, aseasonate cu termeni de amvon, nu lipsește din ea o tendință modernă de europenizare a literaturii române. În viziunea autorului, spiritul european era necesar să se instaureze în cultura română; odată descoperită, „sănătos” preluată și apoi curat „semănată” la noi, profilurile culturii europene puteau astfel genera descoperirea spiritului și identității neamului nostru. De altfel, „a fi «modern» sau «a (te) moderniza» înseamnă a fi ancorat în prezent, a fi sau a deveni contemporan cu propriul timp; chiar mai mult, a te înscrie pe o traiectorie ce rezonază cu viitorul sau îndrăznește să aducă viitorul în prezent pentru a-l configura cât mai repede”³⁷. Susținând idei precum preluarea unor modele europene valabile care, corect valorificate, să stimuleze dezvoltarea structurilor naționale, Nicolae Regman transgresează tendința epocii de valorificare strictă a trecutului național, căutând a se racorda la spiritul Europei. Raportul identitate-alteritate este privit cu înțelegere și flexibilitate nu numai de autor, ci și de personajele sale, care nu dau niciun semn (dimpotrivă!) că ar nega, precum tradiționaliștii, influențele exterioare: „și îmi mai însușesc o mândrie personală, aceea

³⁴ Iulian Boldea, *Symbolism, modernism, tradiționalism, avangardă*, Editura Aula, Brașov, 2002, p. 162.

³⁵ Z. Ornea, *Tradiționalism și modernitate în deceniul al III-lea*, Editura Eminescu, București, 1980, p. 485.

³⁶ Nicolae Balotă, *De la Ion la Ioanide*, Editura Eminescu, București, 1978, p. 245.

³⁷ Lazăr Vlăsceanu, *Sociologie și modernitate. Tranziții spre modernitatea reflexivă*, Editura Polirom, Iași, 2007, p. 21.

de a fi descoperit eu, în lumina învățăturilor culese din gura și cărțile cărturarilor din Berlin, minunata putere de educație și devenire a istoriei naționale”³⁸. Pe scurt, o operă neîmplinită estetic, importantă însă pentru încercarea de a-și transgresa propriile limite, dar și pentru ilustrarea funcției sociale a literaturii, a rolului pe care arta l-a îndeplinit la acea vreme, de „instrument” militant, formator pe plan social și național.

*

Jurist de profesie, cu preocupări literare, **Ioan Regman** (1924-2009) este mezinul unei familii fruntașe de țărani, din Daneș, fratele criticului și istoricului literar Cornel Regman (cel mai mare dintre cei trei fii ai familiei) și al lui Eroftei, inginer specializat în construcția de hidrocentrale. A făcut parte, în timpul studenției (la Sibiu și la Cluj), din grupul *cerchiștilor*, timp în care a colaborat cu poezii la ziarul „Națiunea Română” sub pseudonimul sugerat de Ion Negoitescu – Tudor Bogdan – și a participat alături de aceștia la pregătirea revistei „Euphorion”, din al cărei sumar urma să facă el însuși parte. Este unul dintre intelectualii care, în timpul dictaturii staliniste, a căzut victimă fenomenelor carcerale de la Pitești și Gherla.

Autor al unicului volum de poezii publicat: *Carusel intim* (Editura Eminescu, București, 1972) – se pare că altul a fost distrus de însuși autorul –, Ioan Regman alege să scrie, într-o perioadă încă puternic marcată de lirismul elitist, despre fapte și trăiri degradate, despre derizoriul existenței sociale, în fine, despre o biografie – personală – compromisă de utopia unei „lumi răsturnate”. Pretextele de creație sunt tot atâtea „fețe” ale paletii existențiale, gata în orice clipă să se transforme în artă: mici flirturi cotidiene din cadrul banal al uzinei, gesturile de rutină ale „dispecerei blonde” care înmânează procese-verbale la semnat, ulița copilăriei, trepidația orașului și întâmplări „adevărate” cu ardeleni, sordidul ideologiei „socialiste” cu sloganurile ei propagandistice, toate au loc în cartea sa.

Atmosfera familială din anii adolescenței, frații, părinții, precum și casa părintească din Daneș, sunt evocate cu nostalgie de autor în *Poemul acelor zile* („mi-aduc aminte”) din volumul său de poezii. Tot acolo prind contur spațiul protector al casei părintești, locurile Daneșului, diminețile prin gospodărie, treaba cu animalele și munca la câmp ale părinților, culcușul cald în fân, „păpara de dimineață cu bucăți de slănină”, figura caldă a mamei, „brațele puternice” și „izmenele lungi” ale tatei, aromele casnice, bucuria familială, „zeama densă de tărâțe”, porcii de Bazna, și câte și mai câte alte imagini. Toate alcătuiesc tabloul nedisimulat al unei fericiri fruste și nestilizate, scăldate în aroma vinului de Daneș, cu care începe și se sfârșește poezia. De la *Introducere în intimitatea poetului*, trecând prin *Copilăria și criticii*, *Laudă adolescenței*, până la *Caruselul*, toate poemele îl fac părtaș pe cititor la „evenimente” din viața autorului, mai mari sau mai mici, consemnate ori reconstituite până la cel mai mic detaliu.

Veleitățile sale artistice nu vor reuși să-i confere poeziei strălucirea, însă nu lipsesc unele anticipări de concepție poetică în care poetul se prezintă oarecum excentric, răspunzător de sabotarea poeziei inutil cosmetizate. Libertatea prozodică, explorarea prozaicului și a limbajului oral, fixarea unor indici spațio-temporali, toate sunt apreciate astăzi ca viziuni și atitudini inovatoare, cunoscute ca recuzită specifică optzecismului. Deși nu poate fi considerat

³⁸ Nicolae Regman, *Nicolae Kogălniceanu*, în *Umbre mărețe*, Editura Cartea Românească, București, f.a., p. 50.

optzecist, el este cu siguranță un artist aparte între contemporani, prin atitudine, limbaj și viziune. Dar această șansă i-a fost, deopotrivă, și cel mai mare blestem, căci, posesor al unui gust literar format și cultivat în ambianța tot mai erudită a „Cercului literar de la Sibiu”, lui Ioan Regman i-a lipsit curajul de a-și asuma promovarea unei noi direcții poetice.

*

Aparținător ca vârstă generației optzeci, **Dinu Regman** (1957-1986), fiul lui Ioan Regman, participă alături de colegii săi la configurarea noii paradigme poetice, completând grupul poezilor ce au luptat pentru eliberarea poeticului de sub incidența rigorilor și a determinărilor convenționale.

Debutază editorial, în 1984, cu trei poeme în *Caietul debutanților. 1982*, publicat la Editura Albatros, iar activitatea literară și-o modelează sub influența participării la cenaclurile literare *Prospero* („cu ambiții – vezi bine – shakespearlene!”³⁹) și *Cenaclul de Luni* (1979-1983). A colaborat cu versuri în publicații ca „Amfiteatru”, „Echinox”, „Opinia Studentească”, precum și în „Viața studentească”, unde se regăsesc însemnări despre festivalul sibian de jazz, al cărui fan pasionat și spectator fidel era. Deși este preocupat constant de literatură, personalitatea sa artistică va rămâne pecetluită pe un singur volum de poeme, *Stop cadru*, alcătuit și prefațat de Ion Bogdan Lefter, apărut postum la Editura Litera în 1990. Destinul îi dejoacă prea devreme planurile poetice (moare într-un accident de mașină pe tărâm german, unde își croia o nouă viață, în data de 1 ianuarie 1986), smulgându-i, totuși, o mărturie despre realul său talent ce ar fi putut deveni – dacă nu ar fi apus prea devreme printr-o conjugare de forțe neprielnice – o identitate poetică.

Identificând registrele stilistice ale poeziei optzeciste, Radu G. Țeposu caracterizează indirect poezia lui Dinu Regman în două puncte congruente: „crepuscularul” din prima parte a volumului (**ieșirea din subteran**), unde poetul se înfățișează ca unul dintre „*gnomicii și esotericii, manieriștii* [...] seduși cu toții de fondul obscur al ființei, de resorturile magice ale cunoașterii, care închipuie, pe ton de patetism sibilinic, apocalipse suave, extaze delicate, încremeniri ale spiritului în metafore strălucitoare”⁴⁰. De cealaltă parte, „*cotidianul prozaic și bufon*”, darnic valorificat în ciclul al treilea de poezii: **alte povestiri + câteva învățături finale**. Pe ambele substraturi poetice le punctează relevant și Cristian Moraru. Primul este „al imaginarului crepuscular, cu puternice infuzii naturiste, silvestre în special, marcat de obsesiile singurătății, sângelui, morții, ale atrocității suavizate și ale victimei ce-și trăiește discret agonia. Cel de-al doilea se deschide spre citadin, locul gravității fiind luat de ironie și sarcasm, într-o corespunzătoare creștere a cuantumului referinței culturale”⁴¹.

³⁹ Ion Bogdan Lefter, *Dinu Regman, colegul nostru. În amintirea unui poet*, prefață la vol. lui Dinu Regman, *Stop. Cadru*, Editura Litera, București, 1990, p. 7. Prefața a fost publicată anterior în versiune scurtă, în „Contrapunct”, anul I, nr. 27, 6 iulie 1990, p. 5, ulterior cuprinsă și în alte volume ale autorului: *O oglindă purtată de-a lungul unui drum. Fotograme din postmodernitatea românească*, Paralela 45, Pitești, 2010, pp. 160-163 și *Prietenii din povestea literaturii*, ed. cit., 2013, pp. 171-175.

⁴⁰ Radu G. Țeposu, *Istoria tragică și grotescă a întunecatului deceniu literar nouă*, Editura Cartea Românească, București, 2006, p. 36.

⁴¹ Cristian Moraru, *Dinu Regman – În cadrul și cadrele poeziei*, în „Contrapunct”, anul II, nr. 4, 25 ianuarie 1991, p. 4.

Diversitatea de atitudini și tonuri din poezia sa face însă ca el să fie greu de încadrat într-o unică perspectivă. El este în același timp, cum am încercat să demonstrăm, postmodernist prin conformație, optzecist prin atitudine poetică și modern prin viziune.

*

Ștefăniță Regman (n. 1956), fiul lui Cornel Regman, profesor de limba portugheză la Paris, cercetător literar și autor de manuale, el însuși o personalitate cu certă înzestrare artistică, este un intelectual crescut și format în ambianța grupării cerchiste, de a cărei memorie se preocupă prin articolele și documentele (în general, inedite) publicate în presa contemporană. Toate acestea le-am considerat argumente suficient de întemeiate pentru a încerca o aprofundare a biobibliografiei sale, în capitolul denumit: **Ștefăniță Regman – Un lusitanist parizian de origine... cerchistă**. Născut și format (licențiat în engleză și portugheză) în România, unde a trăit până în 1982, când pleacă pentru a-și perfectă studiile în Portugalia, el găsește în experiențele trăite în țară ca elev temeiul unor povești despre sine și lumea în care trăiește pe care le scrie în *intimitatea camerei* sau le publică (cel mult) în „Vlăstarul”, revista Liceului „Spiru Haret” (al cărui elev era în ultimele clase de școală generală și în primele două de liceu). Astfel, sursă de inspirație devin toate micile universuri în care el se simte autonom: „ceaiurile” bucureștene, distracțiile cu tinerii de aceeași vârstă, evadări la Daneș, unde scapă de atenția părinților ș.a. Meșteșugar în arta dialogului (pe care o va pune în practică și mai târziu ca autor de manuale), Șt. Regman se lansează într-o serie de replici „înscenate” cu sine, ca personaj al propriei vieți, sau cu alții, în care cele mai multe răspunsuri pe care le caută țin de propria criză identitară. Lucid, cu un dezvoltat simț critic, când (auto)ironic ori de-a dreptul cinic, când amar-deziluzionat, el este tânărul autor al unei proze dominate de o viziune realmente sceptică în materie de prețiozități. Matur în concepție și totodată de o proaspătă tinerețe artistică este autorul și în schițele sale nepublicate. Inspirate de nuvelele lui Hemingway și Salinger, acestea sunt, mai degrabă, prin notația exactă și interesul pentru propriile întâmplări, trăiri, stări emoționale („realiste”, cum și le vrea însuși autorul), opera unui diarist – pretențios și, câteodată, persiflant. Concluzia? O proză autoficțională pe care nu s-a încumetat să o considere altceva decât simplă pasiune.

În Portugalia, își continuă studiile, până în 1984, când căsătoria cu o cetățeană franceză (de origine catalană) îi dă dreptul să se stabilească și să lucreze în Franța. În 1986 devine licențiat în portugheză al Sorbonei și tot atunci primește cetățenia franceză, două lucruri care îi permit să vizeze o carieră în învățământul de stat. În urma unui concurs extrem de selectiv, obține un post definitiv de profesor de portugheză (1989), iar de atunci începe pentru el o perioadă de activitate intensă, dusă pe multiple planuri, în vederea popularizării și difuzării acestei limbi de circulație mondială pe lângă publicul francez. Printre cele mai notabile realizări, menționăm o metodă de învățare a portughezei (realizată în colaborare cu Olga Ballesta), care va fi tradusă în mai multe limbi, și cursul de portugheză pentru începători prin corespondență. Multiplele activități în calitate de profesor ale lui Ștefăniță Regman nu l-au îndepărtat însă de realitățile românești deși nu va revedea România decât începând cu anul 1990.

În decursul anilor ce au urmat dispariției tatălui său (1999), Șt. Regman este prezent tot mai des în presa literară românească, în special atunci când e vorba de comemorarea unor

evenimente legate de istoria *Cercului literar*. În general, scrie articole care, pe baza unor documente inedite din arhiva lui Cornel Regman, dar și a două arhive (din diverse perioade) rămase de la I. Negoïtescu, pun în lumină aspecte mai puțin cunoscute sau insuficient – când nu inexact – tratate de exegeții importantei grupări literare. În plus, se ocupă de îngrijirea unor ediții și volume postume ale tatălui său: primul eveniment editorial de acest gen este o selecție a cronicilor lui Cornel Regman despre proză și prozatori (*Patru decenii de proză literară românească*⁴²). Din preocupările sale a făcut parte și realizarea unei noi ediții a culegerii de aforisme *Reflexii și reflexe*, pe care Cornel Regman nu mai avusese timp s-o ducă la bun sfârșit⁴³. În 2013, Șt. Regman a coordonat editorial un număr al revistei „Manuscriptum” editată de Muzeul Național al Literaturii Române, dedicat mai multor membri ai *Cercului literar*⁴⁴. Dată fiind valoarea istorică a documentelor, publicația a fost considerată, în presă, de voci – unele foarte autorizate – drept un mic eveniment al anului literar 2012. Recent, într-un număr din „Viața Românească”, fiul lui Cornel Regman publică, în urma consultării, la CNSAS, a dosarelor întocmite tatălui său de Securitate, un articol care conține pagini revelatoare privind faptul că prietenii cei mai buni ai criticului – Doinaș și Negoïtescu – au fost nevoiți să dea note informative (mai mult decât benigne) despre activitățile și pozițiile politice ale acestuia⁴⁵.

*

Moștenitori ai virtuților *Școlii Ardelene*, cei cinci membri ai familiei Regman, care fac obiectul lucrării de față, se înrudesc nu numai genealogic, ci și prin orizontul lor intelectual și spiritual comun. Descendenți ai unui neam vechi din Transilvania, ei conservă în opera lor, pe lângă un instinct al locului, virtuți de veacuri ale ardelenilor, printre care temeinicia, modestia, gospodărescul, simțul valorii și al răspunderii, o acută nevoie de participare la realitatea evenimentială. Emblema familiei stă înscrisă, însă, în aspirațiile *mitteleuropene*, în nevoia dezvoltării identității prin contactul cu alteritatea. Preocuparea pentru saltul calitativ în literatură, deschiderea spre marile idei și eliberarea de determinismul local, repulsia față de convenții, lupta contra inerției și indiferenței, stârpirea improvizăției și cultivarea valorii autentice, nu în ultimul rând, solidaritatea cu epoca istorică și geografia spațiului literar în care s-au născut, sunt numai câteva dintre motivele pentru care merită a fi amintiți ca o familie de cărturari ardeleni. Pentru ale cărei viitoare interpretări exegetice va găsi în lucrarea noastră – sperăm – un punct de referință.

⁴² Cornel Regman, *Patru decenii de proză literară românească*, selecția textelor și ediție îngrijită de Ștefăniță Regman, Editura Institutului Cultural Român, București, 2004.

⁴³ Idem, *Reflexii și reflexe. Aforisme vesele și triste*, Ediția a doua revăzută și adăugită, îngrijirea textelor, notă asupra ediției și notă bio-bibliografică de Ștefăniță Regman, Cuvânt-înainte de Alexandru Paleologu, Postfață de Emil Hurezeanu, Curtea Veche, București, 2011.

⁴⁴ Vezi „Manuscriptum”, anul XLII, nr. 1-4 (163-166), 2012.

⁴⁵ Ștefăniță Regman, *Cornel Regman și „lucrătorii” lui: perioada 1959-1967*, în „Viața Românească”, nr. 1-2, 2013, pp. 85-105.